

Regeringens proposition

1975/76:133

om utbyggnad av föräldraförsäkringen m. m.;

beslutad den 12 februari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

SVEN ASPLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om utbyggnad av föräldraförsäkringen. Samtidigt föreslås en ny lagstiftning om rätt till föräldraledighet med anknytning till förmånsreglerna i föräldraförsäkringen. De nuvarande reglerna om sjukpenning vid vård av sjukt barn ersätts av ett nytt system med rätt till föräldrapenning i samband med sjukdom hos barnet eller dess ordinarie vårdare. Liksom nu skall ersättning också utgå när fadern stannar hemma för att ta hand om barn vid annat barns födelse i familjen. Den nya föräldrapenningen föreslås vidare utvidgad till att omfatta besök inom den förebyggande barnhälsovården och förälders kontakt med förskoleverksamheten. Antalet dagar med rätt till föräldrapenning i dessa situationer föreslås ökat till 12 dagar om året i familjer med ett barn, 15 dagar i familjer med två barn och 18 dagar i familjer med tre eller flera barn. Vidare föreslås att föräldrar skall få rätt till resekostnadsersättning från den allmänna sjukförsäkringen när de besöker barn som vårdas på sjukhus.

Adoptivföräldrar har utöver föräldraförsäkringens övriga förmåner f. n. en särskild rätt till föräldrapenning i 20 dagar vid adoption av barn som är äldre än nio månader. Ersättningstiden för den särskilda föräldrapenningen till adoptivföräldrar föreslås då båda föräldrarna förvärvsarbetar ökad till 90 dagar om barnet är under sex år och till 45 dagar om barnet är mellan sex och tio år.

Kostnaderna för den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen beräknas uppgå till ca 100 milj. kr. per år. De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1977.

I propositionen läggs också fram förslag om fosterförälders rätt till sjukpenning och föräldrapenning och om vissa andra ändringar i lagen om allmän försäkring.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 9 och 14 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 3 kap. 8, 10, 12, 13 och 16–18 §§, 4 kap. 1–6 §§, 7 kap. 3 §, 10 kap. 2 och 4 §§, 18 kap. 7 §, 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 och 3 §§ samt rubrikerna till 3 och 4 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tio nya paragrafer, 2 kap. 10–14 §§ och 4 kap. 7–11 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

10 §

Sjukvårdersättning utgives av den allmänna försäkringskassa, hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle hava varit inskriven, därest han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §.

Sjukvårdersättning åt försäkrad, som icke är och ej heller under försäkring som sagts i första stycket skulle hava varit inskriven hos allmän försäkringskassa, utgives av den kassa, inom vars verksamhetsområde vården erhållits.

11 §

Har ersättning för sjukhusvård utgivits för nittio dagar i följd eller föreligger eljest skälig anledning, skall den allmänna försäkringskassan, i den utsträckning riks-försäkringsverket så föreskriver, undersöka huruvida skäl föreligger att vidtaga åtgärd, som är ägnad att förkorta sjukdomstiden eller att eljest helt eller delvis förebygga eller häva nedsättning av den försäkrades

¹ Lagen omtryckt 1973:908. Senaste lydelse av 3 kap. 14 § 1974:87.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

arbetsförmåga. Befinnes åtgärd som nu sagts erforderlig, skall kassan tillse att lämplig sådan vidtages.

För utgifter för läkarundersökning och läkarutlåtande som föranledes av undersökning enligt första stycket utgår ersättning i enlighet med vad regeringen förordnar.

12 §

För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt sjuttio år eller dessförinnan börjat åtnjuta hel ålderspension enligt denna lag, må ersättning för sjukhusvård utgå för högst trehundra sextio fem dagar. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension och skall med sådan tid jämsställas efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att utgå med månaden näst före den, varunder den försäkrade börjat åtnjuta hel ålderspension.

Vad i första stycket stadgas med avseende på förtidspension äger motsvarande tillämpning där den försäkrade skulle hava kommit i åtnjutande av sådan pension, om han varit svensk medborgare.

13 §

Drabbas någon, som är försäkrad enligt denna lag, av skada för vilken han är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, må för tid efter utgången av den i 11 § sistnämnda lag omförmälda samordningstiden sjukvårdsersättning ej utgivas med anledning av skadan.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Omfattas skadan av frivillig försäkring enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, må för tid efter det den skadade blivit berättigad till livränta enligt sagda lag sjukvårdsersättning ej utgivas med anledning av skadan.

Vid sjukdom, som enligt annan lag än lagen om yrkesskadeförsäkring eller enligt särskild författning eller enligt regeringens förordnande medför rätt till motsvarande ersättning, som bestämmes av eller utbetalas från riks-försäkringsverket, utgives sjukvårdsersättning endast i den mån beloppet därav överstiger vad som i motsvarande hänseende utgår enligt den andra lagen, den särskilda författningen eller förordnandet.

Vad i tredje stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning vid sjukdom, som medför rätt till ersättning enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring.

14 §

Har försäkrad, utan att bestämmelserna i 12 § första stycket äro tillämpliga, efter ingången av den månad, varunder han uppnått sextiofem års ålder, åtnjutit ersättning för sjukhusvård under trehundrasextiofem dagar, må allmän försäkringskassa besluta att sådan ersättning icke längre skall utgå.

3 kap.

Om sjukpenning och föräldrapenning Om sjukpenning

8 §

Vid bedömande huruvida fullständig nedsättning av arbetsförmågan föreligger skall, om sjukdomen kan antagas vara kortvarig, särskilt beaktas

Nuvarande lydelse

huruvida den försäkrade på grund av sjukdomen är urståndsatt att utföra sitt vanliga eller därmed jämförligt arbete.

Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som angives i 4 kap. 2 §, skall arbetsförmågan anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.

Åtnjuter den försäkrade förtidspension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av arbetsförmågan, som ligger till grund för utgående pension.

Föreslagen lydelse

Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som angives i 2 kap. 11 §, skall arbetsförmågan anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.

10 §

För den dag då sjukdomsfallet inträffade utgår i annat fall än som avses i 9 § sjukpenning endast om den försäkrade på grund av sjukdomen gått miste om dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd eller sjukperioden börjar inom tjugu dagar efter föregående sjukperiods slut.

Varar sjukperioden högst sex dagar utöver den dag då sjukdomsfallet inträffade, utgår sjukpenning för dag, då den försäkrade icke skulle hava utfört förvärvsarbete i sin huvudsakliga sysselsättning, endast i den mån antalet sådana dagar, den dag då sjukdomsfallet inträffade oräknad, överstiger två.

Utan hinder av andra stycket utgår

- a) sjukpenning för semesterdag;
- b) sjukpenning till försäkrad som vid sjukperiodens början äger uppbära dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd;
- c) sjukpenning till försäkrad, som avses i 1 § andra stycket.

Sjukpenning må ej utgivas för tid, innan anmälan om sjukdomsfallet gjorts hos den allmänna försäkringskassan, där ej hinder mött för sådan anmälan eller eljest särskilda skäl föranleda att sjukpenning bör utgå.

Såsom sjukperiod anses tid, varunder försäkrad i oavbruten följd lider av sjukdom som avses i 7 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Försäkrad förälder som icke förvärvsarbetar äger i samband med barns födelse rätt till föräldrapenning.

Föräldrapenning utgår om föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst etthundraåttio dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna. Föräldrapenning får utgå även om föräldern icke varit inskriven hos försäkringskassa enligt vad nu sagts men skulle ha varit inskriven om kassan ägt kännedom om samtliga de förhållanden som förelegat.

Hel föräldrapenning utgår med tjugufem kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst tvåhundra-sjuttio dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med belopp motsvarande föräldrarns sjukpenning enligt 4 §.

Ha föräldrar gemensamt barn i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning överstigande garantinivån. Undantag från vad nu sagts får medgivas när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl icke kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

Villkor om inskrivning hos försäkringskassa eller försäkring för viss sjuk-

Vårdar försäkrad annans barn under aderton år i hemmet som fosterbarn eller under därmed jämförliga förhållanden och utgår ersättning för vården för tid då sjukpenning kommer i fråga, bedömes rätten till sjukpenning med bortseende från ersättningen. Sjukpenningens storlek fastställs därvid på grundval av en sjukpenninggrundande inkomst som ej omfattar sådan ersättning.

Nuvarande lydelse

penning som anges i denna paragraf anses uppfyllt om det berott på åldersregeln i 1 kap. 4 § att villkoret ej kunnat uppfyllas.

*Föreslagen lydelse*13 §²

Moder äger rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del ombesörjer vården om barnet berättigad till föräldrapenning. Moder äger dock rätt till föräldrapenning till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen även om hon ej har barnet i sin vård.

Föräldrapenning utgår under högst tvåhundra tio dagar sammanlagt för föräldrarna. Den får utgå längst till tvåhundra tionde dagen efter den då barnet fötts eller, då föräldrarna till följd av barnets sjukdom under viss del av denna tid varit förhindrade att vårda barnet, däremot svarande längre tid, dock längst till tvåhundra sjuttionde dagen efter barnets födelse.

I fråga om föräldrapenning skola bestämmelserna i 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning. Föräldrapenning får ej utgå i den mån den försäkrade uppbär sjukpenning enligt denna lag.

Föräldrapenning utgår ej till båda föräldrarna för samma dag. Utan hinder härav får dock halv föräldrapenning utgå till båda föräldrarna för samma dag, när de avlösa varandra i vården av barnet.

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket, 11 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenning.

Bestämmelserna i 3, 5 och 8 §§ i fråga om förtidspension äga motsvarande tillämpning där den försäkrade skulle ha kommit i åtnjutande av sådan pension, om han varit svensk medborgare.

Har försäkrad, utan att bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket äro tillämpliga, efter ingången av den månad, varunder han uppnått sextiofem års ålder, åtnjutit sjukpenning under etthundra åttio dagar, må allmän försäkringskassa besluta att sjukpenning icke längre skall utgå.

² Senaste lydelse 1974:87.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §³

Beträffande arbetstagare, som enligt statliga föreskrifter eller på grund av bestämmelse, som beslutats av kommun eller landstingskommun, är berättigad att uppbära lön vid sjukdom *eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse*, äger regeringen föreskriva undantag helt eller delvis från vad som är stadgat om rätt till sjukpenning *och föräldrapenning*.

Har undantag som i första stycket sägs icke föreskrivits eller gäller det endast delvis, äger arbetsgivaren i den ordning regeringen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla arbetstagaren tillkommande sjukpenning *eller föräldrapenning*, i den mån nämnda förmåner icke överstiger den utbetalda lönen.

Överenskommelse att arbetsgivare, som vid arbetstagares sjukdom *eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse* utgivit lön till arbetstagaren, skall hos allmän försäkringskassa äga uppbära arbetstagaren tillkommande sjukpenning *eller föräldrapenning* är bindande för kassan endast såframt överenskommelsen har form av kollektivavtal och å arbetstagsidan slutits eller godkänts av organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation. Föreligger dylikt kollektivavtal, må det av arbetsgivare, som är bunden av avtalet, efter överenskommelse åberopas

Beträffande arbetstagare, som enligt statliga föreskrifter eller på grund av bestämmelse, som beslutats av kommun eller landstingskommun, är berättigad att uppbära lön vid sjukdom, äger regeringen föreskriva undantag helt eller delvis från vad som är stadgat om rätt till sjukpenning.

Har undantag som i första stycket sägs icke föreskrivits eller gäller det endast delvis, äger arbetsgivaren i den ordning regeringen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla arbetstagaren tillkommande sjukpenning, i den mån denna icke överstiger den utbetalda lönen.

Överenskommelse att arbetsgivare, som vid arbetstagares sjukdom utgivit lön till arbetstagaren, skall hos allmän försäkringskassa äga uppbära arbetstagaren tillkommande sjukpenning är bindande för kassan endast såframt överenskommelsen har form av kollektivavtal och å arbetstagsidan slutits eller godkänts av organisation, som är att anse såsom huvudorganisation. Föreligger dylikt kollektivavtal, må det av arbetsgivare, som är bunden av avtalet, efter överenskommelse åberopas jämväl beträffande arbetstagare, vilken icke omfattas av avtalet men sysselsättes i sådant arbete för vilket avtalet gäller.

³ Senaste lydelse 1974:510.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

jämväl beträffande arbetstagare, vilken icke omfattas av avtalet men sysselsättes i sådant arbete för vilket avtalet gäller.

Har försäkrad, som drabbats av sjukdom utom riket, därvid erhållit underhåll genom utrikesförvaltningens försorg, äger förvaltningen i den ordning regeringen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla den försäkrade tillkommande sjukpenning, i den mån sjukpenningen icke överstiger utgivet underhåll.

17 §

Sjukpenning må indragas eller skäligen nedsättas, om försäkrad

a) vägrar att mottaga besök av person, som av den allmänna försäkringskassan erhållit uppdrag att verkställa sjukkontroll;

b) under sjukdom ändrar vistelseort utan att underrätta den allmänna försäkringskassan därom eller avreser till utlandet, där ej kassan medgivit att sjukpenning må utgå under vistelse därstädes;

c) utan giltigt skäl underlåter att på sätt stadgas i 6 § första stycket, anmäla sådan ändring i sina inkomstförhållanden, som är av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek.

Vad i första stycket sägs äger motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning.

Angående nedsättning eller indragning i andra fall av ersättning som här avses stadgas i 20 kap. 3 §.

18 §⁴

På framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning eller föräldrapenning tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård sägs,

På framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas

⁴ Senaste lydelse 1974:244.

Nuvarande lydelse

helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades *samt, vad angår sjukpenning, hans familjs och, i fråga om föräldrapenning, barnets nytta.*

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer försäkrad vilken ej uppnått aderton års ålder, må försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt vad i första stycket sägs.

Är kvinna vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fängvårdsanstalt eller vårdanstalt för alkoholmissbrukare, må försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att kvinnan tillkommande föräldrapenning skall utbetalas till honom att användas till kvinnans och barnets nytta.

Föreslagen lydelse

till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades och hans familjs nytta.

4 kap.

Särskilda bestämmelser om sjukförsäkring**Om föräldrapenning**

1 §

Ersättning enligt 2 och 3 kap. utgives av den allmänna försäkringskassa, hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle hava varit inskriven, därest han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §. Sjukvårdersättning åt försäkrad, som icke är och ej heller under förutsättning som nyss sagts skulle hava varit inskriven hos allmän försäkringskassa, utgives av den kassa, inom vars verksamhetsområde vården erhållits.

Försäkrad förälder som är inskriven hos allmän försäkringskassa har rätt till föräldrapenning enligt detta kapitel.

Föräldrapenning utgår ej för tid då föräldern förvärvsarbetar.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁵

Har sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård utgivits för nittio dagar i följd eller föreligger eljest skäligen anledning, skall den allmänna försäkringskassan, i den utsträckning riksförsäkringsverket så föreskriver, undersöka huruvida skäl föreligger att vidtaga åtgärd, som är ägnad att förkorta sjukdomstiden eller att eljest helt eller delvis förebygga eller häva nedsättning av den försäkrades arbetsförmåga. Befinnes åtgärd som nu sagts erforderlig, skall kassan tillse att lämplig sådan vidtages.

För utgifter för läkarundersökning och läkarutlåtande som föranledes av undersökning enligt första stycket utgår ersättning i enlighet med vad regeringen förordnar.

Föräldrapenning i samband med barns födelse utgår under högst tvåhundra dagar sammanlagt för föräldrarna.

Moder har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del ombesörjer vården om barnet berättigad till föräldrapenning.

Förälder som ej har barnet i sin vård har rätt till föräldrapenning endast om särskilda skäl föreligger. Moder har dock alltid rätt till föräldrapenning till och med den tjugunionde dagen efter förlossningsdagen, även om hon ej har barnet i sin vård.

Föräldrapenning får utgå längst till tvåhundra och sextionde dagen efter den då barnet fötts.

3 §⁶

För tid efter ingången av den månaden, varunder försäkrad fyllt sjuttio år eller dessförinnan börjat åtnjuta hel ålderspension enligt denna lag, må ersättning för sjukhusvård utgå för högst trehundra och sextio dagar. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension och skall med sådan tid jämsställas efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att utgå med månaden näst före den, varunder den försäkrade börjat åtnjuta hel ålderspension.

Föräldrapenning enligt 2 § utgår ej till båda föräldrarna för samma dag. Halv föräldrapenning får dock utgå till båda föräldrarna för samma dag, när de avlösa varandra i vården av barnet.

⁵ Senaste lydelse 1975:1155.

⁶ Senaste lydelse 1975:379.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Vad i 3 kap. 3, 5 och 8 §§ ävensom 3 § detta kapitel stadgas med avseende på förtidspension skall äga motsvarande tillämpning där den försäkrade skulle hava kommit i åtnjutande av sådan pension, om han varit svensk medborgare.

Hel föräldrapenning enligt 2 § utgår med tjugufem kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst tvåhundrajuttio dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med belopp motsvarande förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §.

Ha föräldrar gemensamt barn i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning som överstiger garantinivån. Undantag från vad nu sagts får medgivas när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl icke kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

5 §⁷

Drabbas någon, som är försäkrad enligt denna lag, av skada för vilken han är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, må för tid efter utgången av den i 11 § sistnämnda lag omförmälda samordningstiden ersättning enligt 2 och 3 kap. ej utgivas med anledning av skadan.

Omfattas skadan av frivillig försäkring enligt lagen om yrkesskadeförsäk-

Som villkor för föräldrapenning enligt 2 § gäller att föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst etthundraåttio dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna. Föräldrapenning får utgå även om föräldern icke har varit inskriven hos försäkringskassa enligt vad nu sagts men skulle ha varit inskriven om kassan hade ägt kännedom om samtliga de

⁷ Senaste lydelse 1974:510.

Nuvarande lydelse

ring, må för tid efter det den skadade blivit berättigad till livränta enligt sagda lag ersättning enligt 2 och 3 kap. ej utgivnas med anledning av skadan.

Vid sjukdom, som enligt annan lag än lagen om yrkesskade-försäkring eller enligt särskild författning eller enligt regeringens förordnande medför rätt till motsvarande ersättning, som bestämmes av eller utbetalas från riks-försäkringsverket eller bolag varom sägs i 1 § lagen om yrkesskade-försäkring, utgives ersättning enligt 2 och 3 kap. endast i den mån beloppet därav överstiger vad som i motsvarande hänseende utgår enligt den andra lagen, den särskilda författningen eller förordnandet.

Vad i tredje stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning vid sjukdom, som medför rätt till ersättning enligt utländsk lagstiftning om yrkesskade-försäkring.

Föreslagen lydelse

förhållanden som förelegat.

Villkor om inskrivning hos försäkringskassa eller försäkring för viss sjukpenning enligt 4 § anses uppfyllt om det har berott på åldersregeln i 1 kap. 4 § att villkoret ej har kunnat uppfyllas.

6 §⁸

Har försäkrad, utan att bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket eller 4 kap. 3 § äro tillämpliga, efter ingången av den månad, varunder han uppnått sextiofem års ålder, åtnjutit sjukpenning under etthundraåttio dagar eller ersättning för sjukhusvård under trehundrasextiofem dagar, må allmän försäkringskassa besluta att för-mån som nu sagts icke längre skall utgå.

Fosterföräldrar likställas med föräldrar vid tillämpningen av bestämmelserna om föräldrapenning i samband med barns födelse.

Föräldrapenning till foster- eller adoptivföräldrar utgår ej för tid innan de har fått barnet i sin vård och får utgå längst till tvåhundrasjuttionde dagen efter den då barnet fötts.

7 §

I den mån föräldrapenning ej har utgått till adoptivföräldrar enligt be-

⁸ Senaste lydelse 1975:379.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

stämmelserna i 6 § ha de rätt till föräldrapenning under sammanlagt tjugu dagar i anslutning till att de få adoptivbarn som ej har fyllt tio år i sin vård.

Ha båda adoptivföräldrarna under minst tvåhundra och trettio dagar i följd närmast före barnets ankomst varit eller enligt vad som sägs i 4 § första stycket bort vara försäkrade för en sjukpenning som överstiger garantinivån, skall det i första stycket angivna antalet dagar ökas till nittio om barnet ej har fyllt sex år och till fyrtiofem om barnet har fyllt sex men ej tio år. Vad nu sagts gäller även ensamstående adoptivförälder som under nämnda tid har varit eller bort vara försäkrad för en sjukpenning som överstiger garantinivån.

Första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om fosterföräldrar som mottaga barn i avsikt att adoptera det.

8 §

Förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn om barnet ej har fyllt tio år och föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom hos barnet,
2. sjukdom hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. annat barns födelse,
5. besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Föräldrapenning enligt 8 § utgår för förälder som har barnet i sin vård eller, om föräldrar gemensamt ha barn i sin vård, för föräldrarna tillsammans varje år under högst

1. tolv dagar om i familjen finns ett barn,

2. femton dagar om i familjen finns två barn,

3. aderton dagar om i familjen finns tre eller flera barn.

Av det antal dagar som anges i första stycket får varje förälder använda en dag för ändamål som avses i 8 § 5. Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning enligt första stycket anses två dagar med halv föräldrapenning som en dag.

Förälder, som vanligen ej har barn i sin vård men som tillfälligt vårdar barn, har rätt till föräldrapenning inom ramen för det antal dagar för vilket föräldrapenning kan utgå till den andre av föräldrarna enligt första stycket.

10 §

Föräldrapenning enligt 8 § utgår med belopp som motsvarar förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §. Bestämmelserna i 3 kap. 10 § fjärde stycket och 15 § äga motsvarande tillämpning på föräldrapenning enligt 8 §.

11 §

Föräldrapenning utgår ej i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

12 §

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 7 § första och andra styckena, 12 § och 16–18 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 § alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt 3 kap. 18 §.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fängvårdsanstalt eller vårdanstalt för alkoholmissbrukare, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

7 kap.

3 §

Vid bedömande i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid den nedsättning av prestationsförmågan, varom är fråga, bereda sig inkomst genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. I fråga om äldre försäkrad skall

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

bedömningen främst avse hans förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt lämpligt arbete. Med inkomst av arbete likställas i skäligen omfattning värdet av hushållsarbete i hemmet.

Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som angives i 4 kap. 2 §, skall arbetsförmågan under tiden för åtgärden anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.

Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som angives i 2 kap. 11 §, skall arbetsförmågan under tiden för åtgärden anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.

10 kap.

2 §⁹

Därest pensionsberättigad under hel månad är intagen i fångvårdsanstalt eller är häktad eller eljest är på statens bekostnad intagen i anstalt eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, må av hans å månaden belöpande folkpension ej utgå högre belopp än regeringen bestämmer.

Allmän försäkringskassa må medgiva nära anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av den pensionsberättigade, rätt att helt eller delvis uppbära sådan del av folkpension, som enligt vad i första stycket sägs icke skall utgivas.

Ätnjuter barn under hel månad på statens bekostnad vård på anstalt eller eljest kost och bostad, må barnpension eller barntillägg ej utgå för den månaden; dock må sådan förmån utgå för tid då barnet är inackorderat vid nomadskola.

I fråga om elev i specialskola må pensionsförmån utgå utan hinder av bestämmelserna i första och tredje styckena för tid då eleven vistas utom skolan. För sådan tid äga bestämmelserna om vårdbidrag i 9 kap. 5 § tredje stycket motsvarande tillämpning.

4 §

Är någon för samma månad berättigad till flera änkepensioner, utgives endast den största av dem eller, om de äro lika stora, pensionen efter den sist avlidne mannen.

⁹ Senaste lydelse 1974:510.

Nuvarande lydelse

Föreligger för samma månad rätt till två eller flera av förmånerna barnpension, förtidspension, änkepension eller hustrutillägg, utgives endast en av förmånerna. Utgives i enlighet härmed änkepension eller hustrutillägg, skall vid tillämpning av 3 kap. 3, 5 och 8 §§ *samt 4 kap. 3 §* anses som om den försäkrade kommit i åtnjutande av förtidspension.

Föreslagen lydelse

Föreligger för samma månad rätt till två eller flera av förmånerna barnpension, förtidspension, änkepension eller hustrutillägg utgives endast en av förmånerna. Utgives i enlighet härmed änkepension eller hustrutillägg *till någon som är berättigad till förtidspension*, skall vid tillämpning av 2 kap. 12 § och 3 kap. 3, 5, och 8 §§ anses som om den försäkrade kommit i åtnjutande av förtidspension.

18 kap.

7 §¹⁰

Styrelse för allmän försäkringskassa består av ordförande och vice ordförande som utses av regeringen samt fyra ledamöter som utses av landstinget eller, där fråga är om kassa vars verksamhetsområde utgöres av kommun, av kommunfullmäktige. Härutöver få i styrelsearbetet deltaga två personalföreträdare. *Dessa utses av regeringen på förslag av arbetstagarorganisation.* I styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa utser landstinget sex ledamöter.

Styrelse för allmän försäkringskassa består av ordförande och vice ordförande som utses av regeringen samt fyra ledamöter som utses av landstinget eller, där fråga är om kassa vars verksamhetsområde utgöres av kommun, av kommunfullmäktige. Härutöver få i styrelsearbetet deltaga två personalföreträdare. *I fråga om dessa äger lagen (1976:000) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet motsvarande tillämpning.* I styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa utser landstinget sex ledamöter.

Personalföreträdare är ledamot i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser.

För annan ledamot än ordförande och vice ordförande utses en suppleant.

19 kap.

1 §¹¹

Arbetsgivare skall enligt vad nedan sägs för varje år erlagga socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och försäkringen för

¹⁰ Senaste lydelse 1974:962.

¹¹ Lydelse enligt prop. 1975/76:77.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tilläggs pension.

Avgift till sjukförsäkringen och till folkpensioneringen utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, annan ersättning för utfört arbete.

Avgift till försäkringen för tilläggs pension utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 11 kap. 2 § andra stycket är för handen, annan ersättning för utfört arbete, sedan från nämnda summa dragits ett belopp motsvarande det vid årets ingång gällande basbeloppet multiplicerat med det beräknade genomsnittliga antalet arbetstagare hos arbetsgivaren under året. Härvid skall arbetstagare, som under hela året varit anställd med full arbetstid, räknas såsom en arbetstagare och arbetstagare, som under året varit anställd i mindre omfattning, medräknas i motsvarande mån. Det antal arbetstimmar per år som i allmänhet skall anses motsvara full arbetstid fastställas av regeringen efter förslag av riks-försäkringsverket. Genomsnittliga antalet arbetstagare beräknas med en decimal. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgift beräknas på sätt som avviker från vad nu stadgats men som giver i huvudsak samma resultat.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till femhundra kronor. Vad gäller sjukförsäkringen och folkpensioneringen skall vidare bortses från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, eller, där fråga är om arbete som utförts för annans räkning utan att anställning förelegat, från arbetstagare som varit bosatt utomlands och utfört arbetet utom riket. Såvitt angår försäkringen för tilläggs pension skall hänsyn icke tagas till arbetstagares lön eller ersättning i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Såvitt angår försäkringen för tilläggs pension skall vidare bortses från arbetstagare, som vid årets ingång uppnått sextiofem års ålder, så ock från arbetstagare i fall då lön eller annan ersättning till honom antingen enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket icke räknas såsom inkomst av anställning eller, om arbetstagaren icke är svensk medborgare och ej heller är bosatt härstädes, avser arbete utom riket.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av *sjukt* barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger

Nuvarande lydelse

äger uppbära enligt 3 kap. 16 §. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare utgivit till barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen eller för ersättning för vilken bevillningsavgift erlagts enligt lagen (1908:128 s. 1) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

Föreslagen lydelse

uppbära enligt 3 kap. 16 § eller 4 kap. 12 §. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare utgivit till barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen eller för ersättning för vilken bevillningsavgift erlagts enligt lagen (1908:128 s. 1) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

20 kap.

2 §

Vid tillämpning av bestämmelse i 3 kap. 1 och 9 §§ samt 21 kap. 1 § om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.

Med förälder skall vid tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. 9 och 12–14 §§ samt 9 kap. 4 § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbo.

Vid tillämpningen av bestämmelse i 3 kap. 1 § och 4 kap. 8–10 §§ samt 21 kap. 1 § om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.

Med förälder skall vid tillämpning av bestämmelserna i 4 kap. och 9 kap. 4 § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbo.

3 §

Ersättning enligt denna lag må indragas eller skäligen nedsättas, om den som är berättigad till ersättningen

a) uppsåtligen åsamkat sig sjukdom eller skada, som orsakat den utgift eller nedsättning av arbetsförmågan, för vilken ersättning begäres;

b) ådragit sig sjukdomen eller skadan vid förövandet av handling, för vilken ansvar genom lagakraftig dom ådömts honom;

c) vägrar att underkasta sig undersökning av läkare eller att följa läkares föreskrifter eller eljest gör sig skyldig till grov ovarsamhet ur hälsosynpunkt;

d) medvetet eller av grov vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift angående förhållande, som är av betydelse för rätten till ersättning.

Vägrar försäkrad utan giltig anledning att underkasta sig åtgärd av beskaffenhet som avses i 4 kap. 2 §, må sjukpenning eller förtidspension

Vägrar försäkrad utan giltig anledning att underkasta sig åtgärd av beskaffenhet som avses i 2 kap. 11 §, må sjukpenning eller förtidspension

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

helt eller delvis tills vidare förvägras
honom, under förutsättning att han
erinrats om denna påföljd.

helt eller delvis tills vidare förvägras
honom, under förutsättning att han
erinrats om denna påföljd.

-
1. Denna lag träder i kraft, såvitt avser 10 kap. 2 § och 18 kap. 7 § den 1 juli 1976, och i övrigt den 1 januari 1977.
 2. Bestämmelserna i 3 kap. 12 § i sin nya lydelse och i 4 kap. 12 § första stycket andra punkten äger motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenning och föräldrapenning för tid från och med den 1 juli 1976.
 3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till Lag om rätt till föräldraledighet

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Arbetstagare har som förälder rätt till ledighet från sin anställning enligt denna lag.

Som förälder anses vid tillämpning av denna lag även fosterförälder samt den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

2 § Avtal som innebär att arbetstagares rättigheter enligt denna lag upphäves eller inskränkes är ogiltigt i den delen.

Ledighet i samband med barns födelse m. m.

3 § Arbetstagare har rätt till ledighet under tid då han enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring är berättigad till föräldrapenning i samband med barns födelse eller adoption, om han vid ledighetens början har varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Vid bestämmande av anställningstid enligt första stycket har 4 § lagen (1974:12) om anställningsskydd motsvarande tillämpning.

4 § Kvinnlig arbetstagare som ej är berättigad till ledighet enligt 3 § har rätt till ledighet i samband med barns födelse under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten.

5 § Ledighet som avses i 3 och 4 §§ får delas upp på två perioder.

Arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet enligt 3 eller 4 § skall anmäla detta till arbetsgivaren minst en månad före ledighetens början.

Andra stycket gäller ej, om behovet av ledighet föranledes av sjukdom hos andre föräldern eller annan omständighet som arbetstagaren icke har kunnat råda över. I sådant fall skall arbetstagaren anmäla behovet av ledighet till arbetsgivaren utan dröjsmål.

Ledighet för tillfällig vård av barn

6 § Arbetstagare har rätt till ledighet för tillfällig vård av barn under tid då han enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring är berättigad till föräldrapenning för sådant ändamål.

7 § Ledighet enligt 6 § skall, om ledigheten ej föränledes av sjukdom, anmälas till arbetsgivaren minst en vecka före ledighetens början.

Återgång i arbete

8 § Avbryter arbetstagare ledighet som avses i 3, 4 och 6 §§, har han rätt att åter börja arbeta i samma omfattning som före ledigheten.

Vill arbetstagare utnyttja sin rätt enligt första stycket, skall han underrätta arbetsgivaren om att han vill återgå i arbete. Arbetsgivaren är dock ej skyldig att låta arbetstagaren återgå i arbete tidigare än en månad efter det att han mottog underrättelsen.

Andra stycket gäller ej i fråga om ledighet som har varit avsedd att pågå kortare tid än en månad.

Anställningsskydd

9 § Arbetstagare får ej sägas upp eller avskedas enbart av det skälet att han begär eller tar i anspråk sin rätt till ledighet enligt denna lag.

Sker uppsägning eller avskedande i strid mot denna lag, skall åtgärden förklaras ogiltig, om arbetstagaren begär det. Därvid har 34–37 §§, 39 § samt 41 § första och andra styckena lagen (1974:12) om anställningsskydd motsvarande tillämpning.

10 § Vid ledighet enligt denna lag är arbetstagare ej skyldig att vidkännas minskning av de förmåner som är förenade med anställningen i annan mån än som följer av uppehållet i arbetet. Arbetstagares arbetsförhållanden får ej försämrats på grund av att han begär eller tar i anspråk sin rätt till ledighet.

Övriga bestämmelser

11 § Åsidosätter arbetsgivare sina förpliktelser enligt denna lag skall han utge, förutom lön och andra anställningsförmåner vartill arbetstagaren på grund av lagen kan vara berättigad, ersättning för den skada som har uppkommit. Härvid har 38 § tredje och fjärdestyckena samt 40 § lagen (1974:12) om anställningsskydd motsvarande tillämpning.

12 § Mål om tillämpningen av denna lag handlägges enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977. Lagen gäller ej om ansökan om ledighet har gjorts före ikraftträdandet.

Genom lagen upphäves lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. Har uppsägning eller avskedande skett före ikraftträdandet, tillämpas alltjämt den äldre lagens regler.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-02-12

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Aspling

Proposition om utbyggnad av föräldraförsäkringen m. m.

1 Inledning

Samtidigt med att föräldraförsäkringen trädde i kraft den 1 januari 1974 tillkallades en sakkunnig¹ (S 1974:01) för att göra en första sammanställning och bedömning av erfarenheterna av de nya reglerna. Den sakkunnige fick också i uppdrag att bl. a. utreda förutsättningarna för att i vissa avseenden utvidga förmånerna inom föräldraförsäkringen.

I delbetänkande (SOU 1975:62) Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar har utredningen, som har antagit namnet familjestödsutredningen, redovisat erfarenheterna från föräldraförsäkringens första tillämpningsår och lagt fram förslag till dess fortsatta utbyggnad.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, statens avtalsverk, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, barnomsorgsgruppen (S 1973:07), sysselsättningsutredningen (A 1974:02), 1974 års semesterkommitté (A 1974:01), länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Älvsborgs, Örebro och Jämtlands län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Lantbrukarnas riksförbund och Försäkringskassaförbundet. Yttranden har dessutom kommit in från ett flertal andra organisationer och kommuner samt från enskilda, bl. a. Ensamstående intresseorganisation, Arkitektförbundet, Kristen demokratisk ungdom, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets ungdomsförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Adoptionscentrum och Rädda barnens riksförbund.

Den 18 december 1975 överlämnade familjestödsutredningen vidare en promemoria om fosterföräldrars m. fl. rätt till föräldrapenning och sjuk-

¹ Landshövdingen Camilla Odhnoff.

penning. Remissyttranden över promemorian har inhämtats från riks försäkringsverket, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Familjestödsutredningens betänkande innehåller ett omfattande förslag till att vidga stödet till barnfamiljerna och öka föräldrarnas möjligheter till kontakt med sina barn. Utredningen föreslår att utredningsförslaget skall genomföras etappvis med början den 1 januari 1977.

Som har förutskickats i budgetpropositionen (prop. 1975/76:100, bilaga 7) kommer jag i detta sammanhang att ta upp de delar av utredningsförslaget beträffande föräldraförsäkringen som gäller ersättningsrätten vid vård av sjukt barn m. m., vid kontakter med förskolan, vid adoption och vid resor till barn på sjukhus. I samband därmed kommer jag också att lägga fram förslag beträffande ny lagstiftning om rätt för förälder till ledighet när föräldrapenning utgår och om särskilda regler för sjukpenning och föräldrapenning för fosterföräldrar.

Utredningen har i sitt betänkande även föreslagit en förlängning av ersättningstiden från sju till åtta månader i samband med barns födelse samt införande av en delföräldrapenning som skall ge småbarnsföräldrar möjlighet att för tiden därefter förkorta sin arbetsdag till sex timmar.

Vid remissbehandlingen har bl. a. från löntagarnas organisationer framhållits att beslut i denna fråga förutsätter att de praktiska problemen på arbetsmarknaden kan lösas och att åtgärder kan vidtas för att slå vakt om småbarnsföräldrarnas situation i arbetslivet. Som ett led i den fortsatta behandlingen av denna del av utredningsförslaget har regeringen efter överläggningar med dessa organisationer tillsatt en arbetsgrupp (S 1975:05) med uppgift att närmare klarlägga de vid remissbehandlingen aktualiserade frågorna.

Utredningen har vidare i betänkandet föreslagit utvidgning av den s. k. privilegierade frånvarotiden i semesterlagen i samband med föräldraledighet. Ifrågasvarande regler berörs också av det förslag till ny semesterlagstiftning som 1974 års semesterkommitté nyligen har framlagt i betänkandet (SOU 1975:88) Fem veckors semester. Med hänsyn härtill finns det inte anledning att i detta sammanhang ta upp familjestödsutredningens förslag i de frågor som har samband med semesterlagen.

2 Gällande bestämmelser

2.1 Föräldrapenning i samband med barns födelse

Bestämmelserna om föräldrapenning finns i 3 kap. 12–14 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). En förutsättning för rätt till ersättning är att föräldern inte samtidigt förvärvsarbetar. Vidare fordras att föräldern har varit eller rätteligen borde ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst 180 dagar i följd före nedkomsten eller den be-

räknade tidpunkten för denna.

För föräldrapenningen gäller en garantinivå, som innebär att ersättning alltid utgår med minst 25 kr. om dagen. Den som är eller borde ha varit försäkrad för en sjukpenning som överstiger garantinivån har emellertid rätt till föräldrapenning som motsvarar hans sjukpenning under förutsättning att han varit berättigad till den högre ersättningen under en kvalifikationstid av 270 dagar. Om föräldrar har barn gemensamt i sin vård utgår föräldrapenning till fadern över garantinivån endast om modern är eller bort vara försäkrad för en sjukpenning över den nivån. Undantag härifrån får dock göras om modern av särskilda skäl inte har möjlighet att själv vårda barnet.

Som en förutsättning för att få föräldrapenning gäller att föräldern tar vård om barnet. Modern har dock rätt att få föräldrapenning t. o. m. tjugonionde dagen efter förlossningsdagen, även om hon inte har barnet i sin vård. För modern gäller också att hon kan börja uppbära föräldrapenning innan barnet är fött. Sådan ersättning är begränsad till 60 dagar före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Föräldrapenning utgår under högst 210 dagar sammanlagt för föräldrarna. Den kan utgå längst till dess barnet är 210 dagar gammalt, såvida inte föräldrarna har varit förhindrade att vårda barnet på grund av att det har varit sjukt. I så fall förlängs tiden till 270 dagar efter barnets födelse.

Föräldrapenning och sjukpenning kan inte utgå samtidigt. Som huvudregel gäller att föräldrapenning inte heller får utgå till båda föräldrarna för samma dag. Om föräldrarna avlöser varandra i vårdsnaden av barnet har de emellertid var och en rätt till halv föräldrapenning. I så fall måste båda vara förvärvsarbetande.

Liksom i fråga om sjukpenning finns beträffande föräldrapenning bestämmelser om s. k. arbetsgivarinträde, indragning och nedsättning av förmånen samt om utbetalning till annan än den ersättningsberättigade. Med förälder likställs vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenning den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

2.2 Sjukpenning vid vård av sjukt barn m. m.

Förälder har rätt till sjukpenning om han helt eller delvis behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda ett sjukt barn (3 kap. 9 § AFL). Detta innebär att förmånen i princip bara gäller i familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetar och i familjer med en ensamstående förvärvsarbetande förälder. Sjukpenning för vård av sjukt barn utgår under högst tio dagar per år och familj. Fader har rätt att ta dessa dagar i anspråk även om sjukdom inte föreligger, om det behövs för att han skall ta vård om barn i anslutning till annat barns födelse. Även till förälder som vanligen inte har barn i sin vård men tillfälligt handhar vårdsnaden kan sjukpenning utgå under angivna

förutsättningar. Sjukpenning vid vård av sjukt barn utgår redan fr. o. m. den första frånvarodagen. I övrigt gäller samma bestämmelser som för sjukpenning vid egen sjukdom. Med barn likställs adoptivbarn, fosterbarn, styvbarn och barn till någon av sammanboende om de tidigare har varit gifta eller har eller har haft gemensamt barn.

2.3 Föräldrapenning vid adoption

Vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenning likställs foster- och adoptivföräldrar med biologiska föräldrar. Ersättning kan utgå tidigast från det den försäkrade har fått barnet i sin vård och längst till dess barnet är 270 dagar gammalt. Är barnet äldre vid ankomsten till sina nya föräldrar har adoptivföräldern eller fosterförälder, som har för avsikt att adoptera barnet, en särskild rätt till föräldrapenning under 20 dagar. Barnet får dock inte ha fyllt tio år.

2.4 Anställningsskydd vid havandeskap m. m.

Enligt lagen (1974:12) om anställningsskydd gäller en anställning tills vidare, om inte annat har avtalats. Uppsägning från arbetsgivarens sida skall vara sakligt grundad. Avskedande får ske bara om arbetstagaren grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren. Lagen om anställningsskydd gäller alla arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag för arbetstagare i företagsledande ställning, arbetsgivares familjemedlemmar, husligt anställda och personer som sysselsätts i beredskapsarbete e. d. Lagens bestämmelser är i huvudsak tvingande. I särskilt angivna frågor får avvikelser från lagen göras genom kollektivavtal. Även avvikande föreskrifter i andra författningar tar över anställningsskyddslagens regler.

Ett särskilt anställningsskydd finns i lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. Denna lag gäller för alla arbetstagare utan undantag. Enligt lagen får arbetstagare inte sägas upp eller avskedas på grund av att han har slutit trolovning eller ingått äktenskap. Vidare gäller att sådana åtgärder inte får vidtas mot kvinnlig arbetstagare på den grund att hon har blivit havande eller fött barn, om hon har haft stadigvarande anställning sedan minst ett år hos arbetsgivaren. Lagen innehåller även bestämmelser om anställningsskydd för arbetstagare vid föräldraledighet vid barns födelse enligt reglerna i AFL. Arbetsgivaren får inte med vetskap om orsaken till bortovaron säga upp eller avskeda arbetstagare på den grund att denne är borta från arbetet i högst sju månader eller den längre tid som föräldrapenning utgår. Även här gäller att anställningstiden skall ha varat i minst ett år. Skyddet gäller emellertid inte om arbetstagaren på arbetsgivarens förfrågan underlåter att utan dröjsmål lämna besked om när han önskar återinträda i arbetet efter bortovaron. Arbetsgivaren är inte skyldig att låta arbetstagaren

återinträda tidigare än tre veckor från det han fick beskedet eller, om sådant inte har lämnats, från det arbetstagaren inställde sig hos honom. Anställningsskyddet gäller vidare endast om arbetstagaren är borta från arbetet i högst två perioder.

För arbetstagare som mottar barn såsom adoptiv- eller fosterbarn äger motsvarande bestämmelser tillämpning. Ledigheten får dock inte utsträckas till längre tid än 270 dagar efter barnets födelse. Arbetstagaren är inte heller skyldig att vidkännas inskränkning i sina anställningsförmåner utöver vad som föranleds av bortovaron som sådan. De rättigheter som lagen ger arbetstagaren kan inte inskränkas genom avtal och de påverkas inte heller av att företaget överläts. Om arbetsgivaren vidtar åtgärd i strid mot lagen skall den förklaras ogiltig på yrkande av arbetstagaren. Arbetsgivaren kan bli skyldig att utge skadestånd. I fråga om tvister om giltigheten av uppsägning eller avskedande, skadestånd m. m. enligt lagen och förfarandet därvid hänvisas till bestämmelser i lagen om anställningsskydd.

2.5 Vissa bestämmelser om tjänstledighet m. m. för offentliganställda

För löneplansanställda tjänstemän med statligt reglerade tjänster har i cirkuläret (1970:388, omtryckt 1974:1018, senast ändrat 1975:440) om tjänstledighet med C-avdrag m. m. meddelats vissa bestämmelser om tjänstledighet och om prövning av ansökan om sådan ledighet. Vilka förmåner som utgår under tjänstledighet regleras dock i allmänhet i avtal. Sålunda innehåller det allmänna avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST), som har slutits den 25 juni 1975, regler i detta hänseende. Avtalet gäller för åren 1975 och 1976.

Vid tjänstledighet utgår lön utan avdrag, med sjukavdrag eller med s. k. A-, B- eller C-avdrag. Arbetsgivaren prövar om och för hur lång tid tjänstledighet skall beviljas. Prövningen begränsas av vissa lagregler, bl. a. de om förbud mot att säga upp eller avskeda arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring eller havandeskap. Tjänstemannen har möjlighet att under vissa förutsättningar byta ut tjänstledigheten med C-avdrag – dvs. helt löneavdrag – mot ledighet för sjukdom eller barnsbörd, om behov av sådan ledighet föreligger. I cirkuläret ges allmänna riktlinjer för beviljande av tjänstledighet med C-avdrag. Ledigheten bör inte beviljas så att svårigheter uppstår vid återinträde i tjänsten. Viss återhållsamhet föreskrivs i fråga om längre tids tjänstledighet och för tjänstemän med kortare anställningstid. Vidare finns särskilda normer för vissa slag av tjänstledighet. Sålunda sägs bl. a. att tjänstledighet med C-avdrag i allmänhet bör beviljas förälder eller fosterförälder för spädbarnsvård till dess barnet uppnår ett och ett halvt års ålder. Partiell tjänstledighet med C-avdrag bör dessutom i allmänhet medges för tillsyn av barn under 12 år.

Vilka förmåner som skall utgå under tjänstledighet regleras i AST. Vid ledighet för tillsyn av barn under 10 år görs B-avdrag för dag då sjukpenning

eller föräldrapenning inte utgår, dock högst 10 dagar per kalenderår. I övrigt görs C-avdrag. Adoptiv- eller fostermoder har rätt till ledighet med B-avdrag vid vård av adoptivbarn eller fosterbarn under sju års ålder som mottagits i adoptionssyfte. B-avdrag utgår därvid för dag då sjukpenning eller föräldrapenning inte utgår, dock längst t. o. m. 90:e dagen efter den då barnet kom under adoptiv- eller fostermoderns vård. I övriga fall görs även här C-avdrag.

2.6 Ersättning för sjukresor m. m.

Enligt sjukreseförordningen (1975:964) kan resekostnadsersättning utgå från sjukförsäkringen i samband med sjukvård som är ersättningsberättigad enligt AFL och i samband med viss annan vård eller rådgivning. Ersättning utgår under förutsättning att resan huvudsakligen har föranletts av behovet av vård. Ersättning utgår för den verkliga kostnaden. Hänsyn skall dock tas till valet av färdväg och färdväg sett i relation till den försäkrades tillstånd, resans längd och övriga omständigheter. I regel ersätts endast kostnad för resa till närmaste allmänna mottagning för öppen vård eller närmaste allmänna sjukhus. Om den försäkrade har vårdats inom det sjukvårdsområde där han är bosatt, ersätts återresa till bostaden eller till den plats varifrån resan till sjukinrättningen företogs. Vid vård utanför sjukvårdsområdet gäller särskilda regler.

För rätt till resekostnadsersättning gäller vissa karensbelopp. Således ersätts endast resekostnaden till den del den vid varje vårdtillfälle sammanlagt överstiger 8 kr. Vid tandvård och preventivmedelsrådgivning är karensbeloppet 15 kr.

Även övernattningskostnader kan under närmare angivna förutsättningar ersättas, dock högst med 40 kr. per natt. Om den försäkrades ålder eller tillstånd påkallar hjälp av följeslagare, kan ersättning utgå för dennes rese- och övernattningskostnader enligt samma grunder som gäller för den försäkrade själv.

Förälder eller annan anhörig till barn under 16 år har rätt till resekostnadsersättning för besök som görs i offentlig öppen vård med anledning av barnets sjukdom. Förutsättning är att besöket ingår som en del i behandlingen av barnet. Ersättning kan utgå även om barnet inte självt deltar i besöket.

2.7 Fosterbarnsersättning m. m.

För vården av barn och ungdomar som är omhändertagna för samhällsvård eller som på annan grund är placerade i enskilda hem utgår ersättning till fosterföräldrarna från barnavårdsnämnd.

Fosterbarnsersättningen består i princip av två delar. En del avser ersättning för kostnader i samband med vården och en del utgör arvode för

det utförda arbetet. Omkostnadsdelen är skattefri medan arvodesdelen beskattas som andra inkomster. Storleken på både omkostnadsdelen och arvodet bestäms från fall till fall beroende på de särskilda omständigheter som föreligger. Svenska kommunförbundet har dock utfärdat en rekommendation som syftar till en enhetlig bedömning av ersättningsfrågorna. Arvodet behandlas i skatte- och avgiftssammanhang som andra inkomster av förvärvsarbete.

Likartade regler gäller vid vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever där ersättning till det enskilda hemmet utgår av statliga medel och vid vård av psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar som genom landstingets försorg är placerade i enskilt hem.

Fr. o. m. den 1 januari 1976 är alla uppdragsgivare skyldiga att på ersättning som utges till uppdragstagare för utfört arbete erlagga socialförsäkringsavgifter, dvs. avgifter till ATP, folkpensionering, sjukförsäkring, delpensionsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, yrkesskadeförsäkring, arbetsmarknadsutbildning, vuxenutbildning och arbetarskydd m. m. Detta innebär att fosterföräldrar som vårdar annans barn i sitt hem inte längre skall betala egenavgifter på det arvode som utgår som ersättning för vården. Det ankommer på kommunen, landstinget resp. staten att svara för socialförsäkringsavgifterna på dessa uppdragsinkomster.

Att vårda annans barn i sitt hem betraktas inom den allmänna sjukförsäkringen som förvärvsarbete. För att föräldrapenning eller sjukpenning skall kunna utgå krävs att den försäkrade avstår från förvärvsarbete. Till den som arbetar halva arbetstiden eller mindre kan halv föräldrapenning eller halv sjukpenning utgå.

2.8 Övriga frågor

2.8.1 *Regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda*

Folkpension i form av förtidspension kan utgå till den som har fyllt sexton år och ej uppbär ålderspension, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst hälften (7 kap. 1 § AFL). I de fall den pensionsberättigade på bekostnad av landstingskommun eller kommun som ej tillhör landstingskommun är intagen på anstalt eller i enskilt hem enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda har – enligt kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension – den som driver anstalten eller eljest svarar för kostnaden för vården rätt att som ersättning uppbära den försäkrades förtidspension. Liknande bestämmelser gäller också när barn, för vilka barn-tillägg utgår, vårdas på anstalt. Om den pensionsberättigade vistas utom anstalten äger enligt kungörelsen han själv eller, i fråga om barn-tillägg,

förmyndare eller annan anhörig rätt att uppbära så stor del av pensionen eller barntillägget som belöper på vistelsetiden. Vistelsen måste dock avse en tid av minst två veckor i följd.

Delvis andra bestämmelser gäller för den som vårdas vid inrättning som helt drivs med statliga medel. Det är här fråga om främst specialskolor som inrättats för syn-, hörsel- eller talskadade. För elever i specialskolan gäller en tioårig obligatorisk grundskola. Efter särskild prövning kan skolplikten förlängas. Den som är elev vid specialskola och har förtidspension har, i enlighet med vad regeringen särskilt förordnat med stöd av särskilda bestämmelser i AFL, rätt till så stor del av pensionen som svarar mot garantibeloppet enligt 2 § första stycket kungörelsen (1971:830) om avgifter vid ålderdomshem medan han vistas i eller tillfälligt vistas utom inrättningen. I praxis har ansetts att vistelse utom inrättningen är tillfällig om den understiger 30 dagar. Överstiger vistelsetiden 30 dagar utgår således pensionen oavkortad. Barntillägg utgår – utom i ett särfall – överhuvudtaget inte för barn som är intaget i en statlig anstalt..

Till försäkrad förälder kan utgå vårdbidrag för barn som ej har fyllt 16 år och på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av tillsyn (9 kap. 4 § AFL). Vårdas barnet i anstalt utgår inget vårdbidrag. Detsamma gäller om barnet vårdas utom anstalten genom dess försorg. Där emot kan vårdbidrag enligt regler som gäller fr. o. m. den 1 juli 1975 utgå för varje dag som barnet i annat fall vistas utom anstalten. Det krävs dock att vistelsetiden uppgår till sammanlagt minst tio dagar per kvartal.

2.8.2 Regler för utseende av personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse

Allmän försäkringskassas styrelse består av sex ledamöter, varav ordföranden och vice ordföranden utses av regeringen och övriga ledamöter av landstinget eller, i vissa fall, kommun. I styrelsearbetet får dessutom delta två företrädare för de anställda vid försäkringskassan (18 kap. 7 § AFL). Dessa företrädare utses av regeringen på förslag av den arbetstagarorganisation som företräder de anställda. För varje personalföreträdare utses i samma ordning en suppleant. De flesta anställda vid försäkringskassorna är organiserade i Försäkringsanställdas förbund och det är således denna organisation som lämnar förslag på personalföreträdare i de olika kassornas styrelser. I fråga om personalrepresentantens befogenheter vid handläggning av ärende i styrelsen finns närmare bestämmelser i kungörelsen (1974:963) om personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse, vilken också hänvisar till kungörelsen (1974:224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m.

3 Familjestödsutredningens förslag m. m.

3.1 Inledning

Som en utgångspunkt för sina överväganden i delbetänkandet anger utredningen att en kraftig utbyggnad av samhällets barnomsorg f. n. är den viktigaste åtgärden för att stödja barnfamiljerna. Utredningen noterar med tillfredsställelse att frågan om en planmässig utbyggnad av kommunernas barnomsorg för att täcka behovet av daghemsplatser har tagits upp av regeringen. De åtgärder inom föräldraförsäkringen som presenteras i betänkandet är avsedda att utgöra ett komplement till en utbyggd barnomsorg.

Utredningsförslaget innefattar en utvidgning av föräldraförsäkringens ersättningsregler i olika avseenden. Vidare föreslås en ny lag om rätt till föräldraledighet i samma omfattning som ersättningsreglerna i föräldraförsäkringen. Utredningen anger att förslagen bör genomföras stegvis från den 1 januari 1977.

3.2 Utbyggnad av föräldraförsäkringen vid sjukdom m. m.

Familjestödsutredningen föreslår att rätten till sjukpenning vid vård av sjukt barn och i anslutning till annat barns födelse skall byggas ut på två sätt. Dels bör ersättningstiden förlängas, dels bör ersättning utgå i fler situationer än f. n. Bl. a. med hänsyn till de föreslagna utvidgningarna föreslår utredningen att förmånen i fortsättningen skall utgå som föräldrapenning. Utredningen pekar på att många föräldrar har upplevt det som en brist i försäkringens konstruktion att ersättning kan utgå endast när barnet blir sjukt och inte när svårigheter att ordna tillsynen beror på att den som normalt svarar för barnets tillsyn är sjuk. Utredningen föreslår att föräldraförsäkringen skall utsträckas till de fall då förälder behöver stanna hemma från förvärvsarbete på grund av att barnets ordinarie vårdare är sjuk. Rätten att få ersättning skall enligt förslaget avse både de fall då tillsynen sköts av någon utanför familjekretsen och i de fall då t. ex. hemmamake blir förhindrad att ta hand om barn på grund av sjukdom.

Förvärvsarbetande föräldrar kan behöva stanna hemma från arbetet också för att följa med när barnen skall undergå hälsokontroll o. d. Utredningen föreslår att föräldraförsäkringen skall utvidgas till att omfatta rätt till ersättning också i dessa situationer. Ersättningstiden vid ledighet för dessa ändamål skall innefattas i det totala antalet dagar som står till familjens förfogande.

Utredningen föreslår att denna ersättningstid skall förlängas från tio till femton dagar per år. Hur föräldrarna skall disponera dessa dagar bör de själva få avgöra. Utredningen har inte funnit skäl att föreslå någon differentiering av ersättningstiden efter antalet barn i familjen.

Utredningen erinrar om de uttalanden som gjordes vid föräldraförsäkringens införande att ersättning från försäkringen inte får utgöra ett alternativ till eller medföra ett minskat behov av insatser i kommunernas barnvårdarverksamhet. Enligt vad utredningen har erfarit har emellertid i vissa kommuner föräldraförsäkringens förmåner tagits till intäkt för sådana begränsningar. Utredningen påpekar att försäkringens syfte är att täcka vårdbehovet när de kommunala insatserna inte räcker till, t. ex. i perioder med infektionstoppar, eller när det är lämpligast ur barnets synpunkt att en förälder tar hand om det. Utredningen uttalar som sin bestämda uppfattning att kommunerna normalt bör ha en barnvårdarverksamhet av sådan omfattning att förvärvsarbete och studerande föräldrar kan få hjälp när barnen insjuknar.

3.3 Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten

Utredningen konstaterar att det är viktigt för såväl föräldrar och utomstående vårdare som för barnet självt att ett samarbete kommer till stånd mellan hemmen och barnomsorgen. För att förverkliga detta behöver föräldrarna ges möjlighet att ta del i förskolans verksamhet. Utredningen föreslår att föräldrarna skall få rätt att i viss utsträckning ta ledigt från arbetet för att följa och delta i verksamheten i förskolan. Förslaget innebär att varje förälder med barn i den kommunala förskoleverksamheten skall ha rätt till föräldrapenning en dag per år. Föräldrarna skall om de vill kunna byta ut denna dag mot två halva dagar per år.

Rätten till ledighet skall enligt förslaget inte vara förknippad med att det förekommer någon särskild aktivitet, utan förälder skall få vara ledig för att delta i de ordinarie rutinerna i förskolan. När det gäller familjedaghem framhåller utredningen att det inte är möjligt att ställa samma krav på innehåll i föräldrasamverkan som i förskolan.

En fråga som ägnas särskild uppmärksamhet i betänkandet är de problem som knyter an till barnets introduktion i barnomsorgen. Det är enligt utredningen viktigt att barnet gradvis får vänja sig vid den nya miljön och att positiva kontakter mellan föräldrar och personal byggs upp som en grund för det fortsatta samarbetet. Utredningen uttalar att den avser att återkomma till frågan om en utbyggnad av föräldraförsäkringen för att särskilt tillgodose behovet av ledighet för föräldrar när barnet skall börja i daghem e. d.

3.4 Föräldrapenning vid adoption

Utredningen konstaterar att den statistik och de undersökningar om adoptioner som finns i Sverige är bristfälliga. Under år 1973 beräknas emellertid knappt 1 400 barn under tio år ha adopterats. Drygt två tredjedelar av barnen var utländska. Flertalet barn var i åldrarna 2–7 år. Drygt 20 % var under ett år när de adopterades. Utredningen anser att man inte generellt kan

jämställa en adoption med att det föds barn i familjen. Med hänsyn till att adoptivbarnen har speciella och varierande anpassningsproblem bl. a. beroende på åldern är det inte möjligt att bestämma en enhetlig tidsperiod som behövs för att ett adoptivbarn skall anpassa sig i den nya familjen och miljön. Man får enligt utredningen också beakta att det även i familjer med egna barn förekommer problem av liknande slag som i adoptivfamiljer. Utredningen avser att senare återkomma till dessa frågor.

Utredningen anser det dock motiverat att förlänga ersättningstiden för föräldrapenning vid adoption av äldre barn utöver nuvarande 20 dagar. Utredningen föreslår att ersättningstiden sätts till 90 dagar, vilket är samma tid som en kvinnlig statstjänsteman enligt kollektivavtal har rätt att vara ledig i samband med adoption. Denna tid anser utredningen bör ge goda möjligheter till att sköta såväl praktiska frågor som att påbörja en anpassning av barnet till de nya förhållandena. En uppdelning av ersättningstiden bör enligt utredningen göras så att ersättning utgår till var och en av föräldrarna under högst 45 dagar.

3.5 Rätten till föräldraledighet

Familjestödsutredningen framhåller att den nuvarande lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. framstår som ålderdomlig vid jämförelse med nyare arbetsrättslig lagstiftning till skydd för de anställda, t. ex. lagen om anställningsskydd. Oklarhet har uppstått i vissa frågor vid den praktiska tillämpningen av lagen. Bestämmelsernas utformning kan ha bidragit till detta. I vissa fall är anställningsskyddet för ledighet när föräldrapenning utgår inte reglerat i lagen. Det gäller rätten till ledighet för vård av sjukt barn samt faders möjlighet att få ledigt i anslutning till barns födelse.

För att bryta det motstånd som mer eller mindre uttalat finns på arbetsplatserna mot att fäder tar ledigt menar utredningen vidare, att det är viktigt att av lagen klart framgår vilka regler som gäller. Dessutom bör skyddet avse alla de olika situationer då en förälder har rätt till ledighet med föräldrapenning. Utredningen anser att 1945 års lag bör ersättas med en helt ny lag. Lagstiftningen bör därvid i stället för att innehålla förbud mot uppsägning eller avskedande ha bestämmelser om en positiv rätt till ledighet av samma karaktär som t. ex. den nya lagstiftningen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

Utredningen anser att sambandet mellan föräldraförsäkringen och rätten till ledighet klart bör slås fast i den nya lagen. Liksom i den nuvarande lagstiftningen bör möjligheterna till ledighet inskränkas i vissa fall i jämförelse med föräldraförsäkringens regler. Således bör även i fortsättningen föräldrarnas rättighet att byta av varandra i vården av barnet i ledighetslagen vara begränsad till två perioder vardera för föräldrarna. Givetvis bör dock ingenting hindra att föräldrarna kommer överens med sina arbetsgivare om

tätare byten. Förälder som vill ta sin rätt till ledighet i samband med barns födelse i anspråk skall anmäla detta för arbetsgivaren. F. n. gäller en varseltid på tre veckor. Utredningen föreslår en förlängning av denna tid till en månad. Då får arbetsgivaren bättre tid att planera arbetet inför ledigheten. Vissa undantag från anmälningsskyldigheten anser utredningen emellertid nödvändiga att göra.

I 1945 års lag föreskrivs att arbetstagaren skall ha varit anställd minst ett år för rätt till föräldraledighet vid barns födelse. Avsikten härmed var vid bestämmelsens tillkomst att karenstiden skulle täcka hela graviditetstiden. Utredningen anser att det inte längre kan vara tillräcklig anledning att behålla kravet på en så lång anställningstid, eftersom barnledigheten ju numera gäller båda föräldrarna. Utredningen föreslår att den nya ledighetslagen skall få samma karenstid som annan nyare arbetsrättslig lagstiftning, dvs. i allmänhet sex månader.

3.6 Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus

Utredningen hänvisar till de regler som gäller från den 1 januari 1976 i fråga om resekostnadsersättning och som bl. a. innebär att förälder eller annan anhörig i vissa fall har rätt att få ersättning för resekostnader i samband med barns sjukdom även om barnet inte självt är med vid besöket. Ersättningsrätten är främst av betydelse när barnet behandlas inom den psykiska barna- och ungdomsvården (PBU). Utredningen konstaterar vidare att förälder har rätt till resekostnadsersättning som följeslagare åt barnet vid läkarbesök.

F. n. föreligger emellertid ingen rätt till resekostnadsersättning för föräldrar som besöker barn som vårdas på sjukhus. Kostnaderna för sådana besök kan ofta bli betungande, särskilt om familjen bor i glesbygd eller om barnet t. ex. får specialistvård vid annat sjukhus än hemortssjukhuset. Utredningen framhåller att det är viktigt att kontakterna mellan barn och föräldrar upprätthålls när barn vårdas på sjukhus. Särskilt gäller detta vid längre sjukhusvistelser. Föräldrarnas besök kan betyda mycket för barnets tillfrisknande.

Utredningen föreslår att sjukreseförordningens bestämmelser kompletteras så att ersättning kan utgå för föräldrars resekostnader vid besök hos barn under tio års ålder som vistas på sjukhus. För ersättningen bör tillämpas samma grunder som gäller för andra sjukresor. Ersättning föreslås kunna utgå för högst en resa i veckan fram och åter.

3.7 Kostnader

Den utvidgade föräldrapenningen för vård av barn vid barnets eller ordinarie vårdares sjukdom har av utredningen beräknats öka försäkringens kostnader med ca 60 milj. kr. om året. Föräldrapenning vid kontakt med

förskolan beräknas kosta ca 20 milj. kr. och den förlängda ersättningstiden vid adoption av äldre barn ca 13 milj. kr. per år. Förslaget om resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus har av utredningen beräknats kosta högst 2 milj. kr. om året.

3.8 Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning

I en särskild promemoria behandlar familjestödsutredningen fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning.

Utredningen konstaterar att placering i fosterhem används i en ökande omfattning. F. n. vårdas mer än 16 000 barn och ungdomar i enskilda hem. Genom att fosterföräldrarna uppbär ersättning för vården och därför anses vara förvärvsarbetande går de i vissa fall miste om sjukpenning och föräldrapenning som skulle ha kommit dem till del om det hade varit sina egna barn som de vårdat. Utredningen redogör för två situationer där fosterföräldrarna kan missgynnas. Den ena avser fallet att den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst helt utgörs av fosterlönen och motsvarar en sjukpenning eller föräldrapenning som understiger garantinivån 25 kr. per dag. Eftersom fosterföräldern anses vara förvärvsarbetande och fosterlönen fortsätter att utgå under föräldraledigheten kan föräldrapenning enligt garantinivån inte utgå. Föräldern går då miste om skillnaden mellan ersättning enligt garantinivån och den sjukpenning som motsvarar fosterlönen. Det andra fallet avser fosterförälder vars sjukpenninggrundande inkomst består av både fosterlön och annan förvärvsinkomst. I sådant fall kan halv sjukpenning eller föräldrapenning utgå om föräldern avstår från det andra förvärvsarbetet men fortsätter vården av fosterbarnet. Detta gäller dock endast under förutsättning att inkomsten från det andra arbetet är minst lika stor som fosterlönen och att mer än hälften av arbetstiden avser det andra arbetet. I annat fall utgår ingen sjukpenning eller föräldrapenning alls.

Familjestödsutredningen anser det otillfredsställande att fosterföräldrar i vissa lägen kan gå miste om ersättning från den allmänna försäkringen i samband med sjukdom eller eget barns födelse. Arbetet med att vårda fosterbarn i det egna hemmet skiljer sig föga från vården av eget barn. Det är dessutom i hög grad önskvärt att fosterbarnet slipper byta miljö om det inte är nödvändigt och att vården kan ske utan avbrott. Utredningen föreslår därför en särskild regel för fosterföräldrar och motsvarande, som innebär att den sjukpenninggrundande inkomsten i dessa fall skall delas upp i en del som avser fosterlön och en del som avser inkomst av annat arbete. Vid sjukdom eller vård av eget barn skall föräldern kunna fortsätta vården av fosterbarnet med bibehållen fosterlön. Inkomstbortfallet från förälderns övriga arbete skall enligt förslaget täckas av sjukpenning eller föräldrapenning från den allmänna försäkringen.

Fosterförälder som på grund av sjukdom är helt oförmögen att ta vård om fosterbarnet – barnet flyttar till annan familj eller vårdas helt av en

annan person – bör liksom f. n. ha rätt till oavkortad sjukpenning.

Vidare föreslår utredningen kompletterande regler i fråga om rätten till föräldrapenning enligt garantinivån. Fosterföräldern föreslås således bli berättigad till en föräldrapenning vars garantinivå har minskats med den sjukpenninginkomst som vården av fosterbarnet berättigar till.

Åldersgränsen för fosterbarn är 16 år. Även ungdomar över 16 år som är omhändertagna för samhällsvård placeras emellertid i enskilda hem. Vidare förekommer det att ungdomar över 16 års ålder som är inskrivna hos omsorgsnämnd eller i ungdomsvårdsskola placeras i enskilt hem. Mot bakgrund därav föreslår utredningen att de nya reglerna skall gälla för den som har annans barn under 18 år i sin vård.

3.9 Särskild framställning angående regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn har hemställt om vissa ändringar i reglerna för rätt till förtidspension för psykiskt utvecklingsstörda som vårdas i elevhem eller vårdinstitution. Enligt gällande regler äger den som driver anstalten eller inrättningen eller svarar för kostnaderna för vården rätt att uppbära förtidspensionen. Vistas den pensionsberättigade utom anstalten under en tid av minst två veckor i följd äger han rätt till så stor del av pensionen som belöper på denna tid.

Förbundet framhåller att en motsvarande tvåveckorstid som tidigare gällt i fråga om vårdbidrag för vård av handikappat barn numera ersatts med en bestämmelse om att vårdbidrag utgår för varje dag under året som barnet vistas utom anstalten, förutsatt att antalet dagar uppgår till minst tio per kvartal. Förbundet anser att samma tidsregel bör gälla för psykiskt utvecklingsstörda med förtidspension. Den utvecklingsstörces bostadskostnad i föräldrahemmet minskas nämligen inte genom att han under vissa dagar av året bor på elevhem eller vårdinstitutioner. Övriga levnadskostnader i föräldrahemmet är i stort sett relaterade till det antal dagar han vistas i föräldrahemmet.

4 Remissyttrandena

4.1 Föräldrapenning vid barns sjukdom m. m.

Utredningens förslag att den ersättningsberättigade tiden skall ökas från tio till femton dagar vid vård av sjukt barn och att ersättning skall kunna utgå även när förälder behöver avstå från arbete på grund av att den ordinarie vårdaren är sjuk har fått ett genomgående positivt mottagande av remissinstanserna. Detsamma gäller förslaget att föräldrapenningen skall utsträckas till att avse även tillfällen då barnet skall genomgå hälsokontroll m. m.

Riksförsäkringsverket framhåller allmänt att utredningens förslag utgör na-

turliga påbyggnader på den föräldraförsäkring som infördes den 1 januari 1974.

Försäkringskasseförbundet anser att de nuvarande avgränsningarna för rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn har varit svårtolkade såväl för föräldrarna som för kassapersonalen. Förbundet hälsar därför med tillfredsställelse den utvidgning av ersättningsrätten som nu föreslås.

Några remissinstanser – *arbetsmarknadsstyrelsen*, *LO* och *SACO/SR* – betonar att den utvidgade rätten till föräldrapenning för vård av barn vid barnets eller vårdarens sjukdom inte får leda till att den kommunala barnvårdarservicen försämras. Liknande synpunkter framförs av *TCO*.

SACO/SR anser att åldersgränsen bör höjas till 16 år när det gäller föräldrapenning för att förälder skall kunna delta då barnen genomgår hälsokontroller eller får annan förebyggande hälsovård.

Utredningens förslag om en förlängning av ersättningstiden från tio till femton dagar per familj tillstyrks av *riksförsäkringsverket*, *riksrevisionsverket*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *barnomsorgsgruppen*, *LO*, *SACO/SR*, *SAF*, *Lantbrukarnas riksförbund* och *Försäkringskasseförbundet*. Några remissinstanser anser dock att antalet ersättningsberättigade dagar för vård av barn bör knytas till antalet barn i familjen. Sådana synpunkter framförs av *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *länsstyrelsen i Södermanlands län*, *Försäkringskasseförbundet*, *Fredrika-Bremer-förbundet*, *Rädda barnens riksförbund* och *Folkpartiets kvinnoförbund*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* ifrågasätter om inte antalet dagar borde utökas till tjugo. Även *socialstyrelsen* anser att det föreslagna antalet dagar är för knappt tilltaget. *SACO/SR* förordar att antalet dagar knyts till föräldrarna var för sig och inte till familjen. *Barnomsorgsgruppen* menar att det vid vård av barn på sjukhus i vissa fall kan finnas behov av ytterligare ersättningsdagar utöver de 15 dagar som utredningen föreslår. Gruppen framhåller betydelsen av att föräldrar till ett svårt sjukt barn inte av ekonomiska skäl hindras från att delta i vården av barnet på sjukhuset. *Statskontoret* anser sig inte ha underlag för att bedöma behovet av den föreslagna femtioprocentiga ökningen av antalet ersättningsdagar.

4.2 Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten

Utredningens förslag om att införa rätt till föräldrapenning vid föräldrars kontakt med den kommunala förskoleverksamheten tillstyrks av *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsverket*, *riksrevisionsverket*, *barnomsorgsgruppen*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs och Jämtlands län*, *TCO*, *Svenska kommunförbundet*, *Försäkringskasseförbundet*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Lantbrukarnas riksförbund*.

Statskontoret avstyrker förslaget med hänvisning till att det knappast tillgodoser det behov av kontinuerlig kontakt mellan föräldrar och förskola som utredningen eftersträvar. *SAF* föreslår att ett genomförande av förslaget skall anstå tills vidare och prövas först i samband med ställningstagande

till den utredning om föräldrapenning för introduktion i förskolan som aviseras i betänkandet.

Socialstyrelsen påpekar att styrelsen i skilda sammanhang har framhållit hur avgörande samverkan mellan personal och föräldrar är för att förskolan skall bli ett betydelsefullt komplement till familjen. Förskolans arbete måste inriktas både på barnen och deras föräldrar. Förskolan bör tillsammans med föräldrarna ta ett gemensamt ansvar för barnet och dess utveckling. Styrelsen ser utredningens förslag som ett första steg för att underlätta den föräldrasamverkan som redan provas i många kommuner. Även *barnomsorgsgruppen* anser att förslaget innebär en principiell nyhet med stora utvecklingsmöjligheter.

Riksförsäkringsverket och *riksrevisionsverket* anser att ersättning för medverkan i samhällets barnomsorg bör inkluderas i den föreslagna utvidgade rätten till föräldrapenning i anslutning till barns sjukdom m. m. *Försäkringskassaförbundet* anför liknande synpunkter.

4.3 Föräldrapenning vid adoption

Samtliga remissinstanser som har berört denna fråga delar utredningens uppfattning att den ersättningsberättigade tiden för föräldrapenning vid adoption bör utökas. Däremot råder delade meningar om under hur lång tid ersättning bör utgå. Utredningens förslag om en utvidgning till 90 dagar biträds av *riksförsäkringsverket*, *LO*, *SAF*, *länsstyrelserna i Södermanlands och Jämtlands län*, *Lantbrukarnas riksförbund* och *Försäkringskassaförbundet*.

Flera remissinstanser menar att ett adoptivbarn får anses ha samma behov av kontinuerlig kontakt med föräldrarna som ett nyfött barn och att ersättning därför bör utgå under åtta månader liksom avses gälla för eget barn. Tiden för föräldrapenning skall därvid räknas med utgångspunkt från mottagandet av barnet. Till de remissinstanser som hävdar denna mening hör *socialstyrelsen*, *nämnden för internationella adoptioner*, *statskontoret*, *TCO*, *SACO/SR*, *Folkpartiets ungdomsförbund* och *Adoptionscentrum*. *Svenska kommunförbundet* anser att den föreslagna tiden 90 dagar bör förlängas avsevärt.

Adoptionscentrum betonar att adoptivbarnen ofta har behov av en tämligen lång anpassningsperiod för att etablera nära och djupa relationer till den nya krets av människor de knutits till och för att få trygghet i sin nya miljö. Generellt torde behövas längre tid ju äldre barnen är vid ankomsten. Ersättningstidens längd kan däremot inte bedömas enbart med utgångspunkt i behovet att lösa praktiska problem vid barnets ankomst.

Nämnden för internationella adoptioner framhåller att situationen för svenska barn som adopteras ter sig annorlunda än den som gäller för det stora antal utländska barn som adopteras i Sverige. Även då det gäller de svenska barnen bör tiden för föräldrapenning räknas med utgångspunkt från barnets ankomst till adoptivhemmet, men i vissa fall kan det dock vara motiverat med en reducering av förmånen. Nämnden anser att föräldrapenning under 240 da-

gar inte bör utgå till adoptivföräldrarna om ersättning avseende det barn det gäller utgått under lika lång eller i det närmaste lika lång tid enligt reglerna om föräldrapenning i samband med eget barns födelse.

Utredningens förslag om en uppdelning av den ersättningsberättigade tiden med 45 dagar på var och en av föräldrarna tillstyrks av *länsstyrelsen i Örebro län*. Av motsatt uppfattning är *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *Adoptionscentrum* som anser, att tiden är för kort för att det skall vara lämpligt med en sådan uppdelning.

4.4 Rätten till föräldraledighet

Förslaget att ersätta den nuvarande lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. med en lag om rätt till föräldraledighet tillstyrks av alla remissinstanser som berört frågan, bl. a. *SAF*, *LO*, *TCO* och *Försäkringskassaförbundet*. *LO* har för sin del inte något att erinra mot en förlängning av varseltiden för föräldraledighet vid barns födelse från tre veckor till en månad.

SAF och *statens avtalsverk* påpekar att olika instansordningar kommer att gälla i mål som avser föräldrapenning och mål som gäller föräldraledighet. De förra målen avgörs i sista instans av försäkringsdomstolen och de senare av arbetsdomstolen. *SAF* hävdar vidare att rätten till ledighet i samband med barns födelse liksom f. n. bör inträda först efter ett års anställning.

4.5 Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus

Utredningens förslag om att sjukförsäkringens regler om ersättning för resekostnader skall utvidgas till att gälla förälders besök hos barn under tio år som vistas på sjukhus får allmän anslutning bland remissinstanserna. Förslaget tillstyrks av bl. a. *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsverket*, *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *barnomsorgsgruppen*, *länsstyrelserna i Södermanlands och Jämtlands län*, *Svenska kommunförbundet*, *TCO*, *Lantbrukarnas riksförbund* och *Försäkringskassaförbundet*. *Socialstyrelsen* betonar att ekonomiska skäl inte bör få hindra föräldrarna från att hålla en nära och tät kontakt med sitt barn under sjukhusvistelsen.

Riksförsäkringsverket uttalar sin särskilda tillfredsställelse med utredningens förslag till ersättning för föräldrars resekostnader. *Barnomsorgsgruppen* ser utredningens förslag som en första etapp när det gäller att lösa frågan om ekonomisk ersättning till föräldrar i samband med barns vistelse på sjukhus. *Fredrika-Bremer-förbundet* menar att i fråga om rätt till resekostnadsersättning för besök av barn på sjukhus åldersgränsen bör kunna bestämmas till 12 i stället för 10 år.

4.6 Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning

Över familjestödsutredningens promemoria angående fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning har yttrande inhämtats från riksförsäkringsverket, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Den av utredningen föreslagna principlösningen att fosterföräldrarnas inkomst skall delas upp på en del som avser fosterlön och en del som avser annan förvärvsinkomst godtas av remissinstanserna. *Riksförsäkringsverket* och *Landstingsförbundet* anser vidare att föräldrapenning vid vård av eget nyfött barn inte bör understiga garantinivån oberoende av en eventuell fosterlön och att någon avräkning från garantinivån således inte bör ske. *Svenska kommunförbundet* framhåller att de högsta rekommenderade normalbeloppen för fosterföräldrarnas arvodesersättning (22, 27, 32 resp. 39 kr. per dag) i de flesta fallen motsvarar en föräldrapenning som överstiger garantinivån. I dessa fall kommer med avräkning enligt utredningens förslag någon föräldrapenning i realiteten inte att utgå. En möjlig lösning är enligt förbundet att fosterföräldern utöver föräldrapenning enligt garantinivån får uppbära en viss del av arvodet.

4.7 Regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda

Framställningen från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn har remitterats för yttrande till riksförsäkringsverket, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Handikappförbundens centralkommitté. Förslaget att utvidga den pensionsberättigades möjligheter att själv få tillgodogöra sig pensionen vid vistelse utom anstalt biträds i huvudsak av remissinstanserna.

Landstingsförbundet finner den föreslagna ändringen vara motiverad för utvecklingsstörda som är skolpliktiga enligt omsorgslagen, dvs. under 21 eller i vissa fall 23 år. När det gäller icke skolpliktiga utvecklingsstörda anser förbundet att frågan bör ytterligare övervägas. Föräldrarnas möjligheter att få ersättning vid en tids besök i hemmet bör i de senare fallen ses i ett vidare sammanhang. Hänsyn bör tas till att en målsättning inom omsorgsverksamheten är att vuxna utvecklingsstörda så långt som möjligt skall ha sysselsättning och ett eget boende, skilt från föräldrar och andra anhöriga.

Riksförsäkringsverket framhåller att ändringar nyligen har vidtagits i fråga om ferievårdbidrag så att bidrag kan utgå även under kortare perioder. Med hänsyn till att vårdbidrag ofta avlöses av förtidspension anser verket det rimligt att i princip samma regler gäller för båda ersättningsformerna. Ändringen bör omfatta inte endast huvudförmånen (pension) utan även barn-tillägg.

5 Föredraganden

5.1 Inledning

Föräldraförsäkringen infördes den 1 januari 1974 och ersatte den tidigare moderskapsförsäkringen. Reformen innebar att flera principiellt viktiga förändringar genomfördes i det ekonomiska stödet till barnfamiljerna.

Föräldraförsäkringen är inriktad på att ersätta inkomstbortfall i vissa situationer när en förälder behöver stanna hemma för att vårda barn. Till förälder som stannar hemma i samband med barns födelse utgår en föräldrapenning som motsvarar 90 % av förvärvsinkomsten. Genom den nya föräldrapenningens garantinivå på 25 kr. per dag har också de grupper som tidigare har haft det svagaste försäkringsskyddet fått en betydligt förbättrad grundtrygghet vid barns födelse. Det gäller främst unga föräldrar som inte hunnit få en anknytning till arbetsmarknaden och flerbarnsföräldrar som har varit hemarbetande en tid före barnets födelse. Ersättningstiden för föräldrapenning i anslutning till barns födelse, som vid införandet var sex månader, har fr. o. m. den 1 januari 1975 ökats till sju månader. För fosterföräldrar och adoptivföräldrar gäller motsvarande regler som för biologiska föräldrar. Vid adoption av barn i åldern från nio månader och upp till tio år har adoptivföräldrarna dessutom en särskild rätt till föräldrapenning under 20 dagar i anslutning till barnets ankomst till sitt nya hem.

I föräldraförsäkringen ingår också rätt till sjukpenning för förvärvsarbetande förälder som stannar hemma för att ta hand om ett sjukt barn under tio års ålder. Ersättning kan utgå för tio dagar per år och familj. Inom ramen för dessa tio dagar kan ersättning också utgå till fader som stannar hemma för att ta hand om barn i familjen i samband med att ytterligare barn föds.

Ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen gäller för både män och kvinnor. Det innebär att männen nu i princip har samma möjligheter som kvinnorna att stanna hemma och vårda barnet under de första månaderna efter dess födelse eller när det är sjukt. Föräldraförsäkringen är därför en viktig faktor när det gäller att bryta det traditionella könsrollsmönstret i fråga om föräldrarnas omvårdnad av barnen. Det kommer givetvis att ta tid att helt ändra sekelgamla traditioner. I november 1974 uppgick andelen fäder som utnyttjade föräldraförsäkringen någon tid under barnets första månader till bara 2,7 % men motsvarande siffra har sedan stigit och var i slutet av år 1975 ca 6 %. De andra förmånerna i föräldraförsäkringen har redan från början fått ett ganska kraftigt genomslag hos fäderna. Möjligheten att med ersättning från föräldraförsäkringen vara ledig för att ta hand om hemmavarande barn i samband med annat barns födelse utnyttjades under år 1974 av närmare hälften av de aktuella fäderna. I genomsnitt tog de ledigt 6–7 dagar. I de tvåförälderfamiljer som under år 1974 utnyttjade försäkringen i fråga om sjukpenning vid vård av sjukt barn uppbar 35 % av fäderna sådan ersättning under minst en dag.

Samtidigt med att de nya reglerna om föräldraförsäkring trädde i kraft tillsattes familjestödsutredningen för att göra en första utvärdering av försäkringen och bl. a. pröva frågan om ersättningstidens längd. Utredningen har i ett delbetänkande (SOU 1975:62) redovisat erfarenheterna från försäkringens första tillämpningsår och samtidigt lagt fram förslag till en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen. Utredningsförslaget är avsett att genomföras stegvis med början den 1 januari 1977 jämsides med en planmässig utbyggnad av barnomsorgen.

Utgångspunkten för familjestödsutredningens överväganden har varit att en kraftig utbyggnad av samhällets barnomsorg f. n. är den viktigaste åtgärden för att stödja barnfamiljerna. Utredningsförslagen beträffande föräldraförsäkringen avser åtgärder som är komplement till en utbyggd barnomsorg. Åtgärderna tar sikte på att göra det möjligt för i första hand småbarnsföräldrar att få en rimlig tid att umgås med sina barn, att förbättra den ekonomiska tryggheten för föräldrarna i samband med sjukdom m. m. och att skapa förutsättningar för en bättre kontakt mellan föräldrarna och förskoleverksamheten.

Jag ansluter mig till de allmänna bedömningar som ligger till grund för familjestödsutredningens förslag i fråga om föräldraförsäkringen. Som utredningen har framhållit är en kraftig utbyggnad av samhällets barnomsorg f. n. den viktigaste åtgärden för att stödja barnfamiljerna. Detta har också kommit till uttryck i den proposition (1975/76:92) om utbyggnad av barnomsorgen som nyligen har lagts fram.

Genom utbyggnaden av samhällets barnomsorg skall barnen ges möjlighet till en god och trygg uppväxtmiljö samtidigt som föräldrarna får möjlighet att på lika villkor förena förvärvsarbete och familjeliv. Allt fler kvinnor önskar fortsätta sitt förvärvsarbete utanför hemmet även när barnen är små och redan nu är den vanligaste situationen i unga barnfamiljer att båda föräldrarna förvärvsarbetar. Vid de tillfällen då någon av föräldrarna behöver stanna hemma för att ta hand om barnet eller följa med vid besök hos barnhälsovården eller liknande kommer föräldraförsäkringen in som ett viktigt komplement till den utbyggda barnomsorgen. Därför bör vi genom en utbyggnad av föräldraförsäkringen nu gå vidare med reformarbetet även inom denna del av familjepolitiken jämsides med att barnomsorgen byggs ut. Därigenom skapas ökade förutsättningar för en god uppväxtmiljö för barnen i förening med social trygghet för barnfamiljerna.

Jag kommer i det följande att föreslå en ny utbyggnadsetapp för föräldraförsäkringen med ikraftträdande den 1 januari 1977. Reformen avser en utvidgning av den nuvarande rätten till ersättning vid vård av sjukt barn till att gälla även vård av barn när ordinarie vårdaren är sjuk, besök inom den förebyggande barnvården samt föräldrarnas kontakt med förskoleverksamheten. Dessa förmåner bör därvid inordnas i ett sammanhållet ersättningssystem och utgå i form av föräldrapenning. Antalet ersättningsberättigade dagar för dessa ändamål föreslås öka och göras beroende av

antalet barn i familjen. Vidare föreslås att viss resekostnadsersättning skall kunna utgå till föräldrar som besöker barn på sjukhus. Förslaget om en utbyggnad av föräldraförsäkringen innefattar även en förlängning av ersättningstiden för adoptivföräldrar som går miste om förvärvsinkomst i samband med adoption av barn under tio års ålder. Jag kommer också att föreslå särskilda regler i fråga om fosterföräldrarnas rätt till sjukpenning och föräldrapenning. I anslutning till förslaget om en utbyggnad av föräldraförsäkringen kommer jag vidare att lägga fram förslag till en ny lag om rätt till föräldraledighet som anknyter till föräldraförsäkringens förmånssystem.

Utredningens förslag till utbyggnad av föräldraförsäkringen innefattar även en förlängning av ersättningstiden från sju till åtta månader för föräldrar som stannar hemma i samband med barns födelse och införandet av en ny ersättningsform som avser att ge småbarnsföräldrar möjlighet att förkorta sin arbetsdag till sex timmar. Förslagets syfte är att ge föräldrarna ökade möjligheter att umgås med sina barn och att begränsa långa vistelsetider för barn i daghemmen. Det är därför också en angelägen reform. Vid remissbehandlingen av utredningsförslaget har bl. a. från löntagarnas organisationer framhållits att ett beslut i denna fråga förutsätter att de praktiska problemen på arbetsmarknaden kan lösas och att åtgärder kan vidtas för att slå vakt om småbarnsföräldrarnas situation i arbetslivet. Som ett led i den fortsatta behandlingen av denna del av utredningsförslaget har regeringen efter överläggningar med löntagarnas organisationer tillsatt en arbetsgrupp med representanter för arbetsmarknadens parter för att klarlägga de frågor som har aktualiserats vid remissbehandlingen. Arbetsgruppens arbete pågår f. n. Jag vill understryka betydelsen av att en sådan reform kan göras tillgänglig för alla grupper av förvärvsarbetande småbarnsföräldrar och avser att återkomma till de därmed sammanhängande frågorna så snart resultatet av arbetsgruppens undersökningar föreligger.

5.2 Nytt ersättningssystem i föräldraförsäkringen för tillfällig vård av barn

5.2.1 *Sjukdom hos barn*

Förälder har f. n. rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen i form av sjukpenning om han behöver avstå från förvärvsarbete för att stanna hemma och ta vård om sjukt barn under tio års ålder. Förmånen gäller i princip familjer där båda föräldrarna eller den ensamstående föräldern förvärvsarbetar. Ersättning kan utgå under högst tio dagar per år och familj. Om fadern stannar hemma för att ta vård om barn i anslutning till annat barns födelse har han också rätt till ersättning inom ramen för dessa tio dagar.

Rätten till sjukpenning vid vård av sjukt barn som infördes genom föräldraförsäkringen innebar en principiell nyhet därigenom att ersättning kan utgå även när det är en annan än den försäkrade själv som har drabbats

av sjukdomen. Erfarenheterna hittills av den nya stödformen motiverar enligt min mening en fortsatt utbyggnad. Jag kommer i det följande att föreslå att den nuvarande ersättningstiden förlängs och att ersättning från föräldraförsäkringen skall kunna utgå även i andra fall då det är särskilt viktigt att en av föräldrarna kan stanna hemma från arbetet för att ta hand om barnen.

Det föreslås också att den ersättning som utgår vid vård av sjukt barn och i de övriga fall som i fortsättningen skall vara ersättningsberättigade skall ha formen av föräldrapenning i stället för sjukpenning.

5.2.2 Sjukdom hos ordinarie vårdaren

Familjestödsutredningens material visar att andelen förvärvsarbetande kvinnor med barn ökar och att det blir allt vanligare att båda föräldrarna i en familj förvärvsarbetar. Det är uppenbart att den nuvarande förmånen av sjukpenning vid vård av sjukt barn fyller ett stort behov. Utredningen har funnit det angeläget med en komplettering av ersättningssystemet så att ersättning kan utgå även när en förälder måste vara hemma från arbetet för att ta hand om sina barn därför att den ordinarie vårdaren insjuknat. Familjestödsutredningen har därför föreslagit att det nuvarande stödet utvidgas till att avse även de fall där den som normalt svarar för barnets omvårdnad blir sjuk.

Förslaget har tillstyrkts av remissinstanserna. Också jag ansluter mig till förslaget och förordar att ersättning i form av föräldrapenning skall utgå när förälder behöver avstå från förvärvsarbetet för att vårda sitt barn i samband med att barnets ordinarie vårdare blir sjuk.

Jag vill i detta sammanhang understryka familjestödsutredningens påpekande att förbättringar i föräldraförsäkringen inte får leda till begränsningar i den kommunala barnvårdarverksamheten. Föräldraförsäkringens förmåner bör ses som ett komplement till den kommunala servicen i dessa avseenden.

5.2.3 Besök inom förebyggande barnhälsovården

Familjestödsutredningen har ansett det befogat att utvidga ersättningsmöjligheterna till att avse även de fall då en förälder måste ta ledigt från arbetet för att följa med barnet när det skall genomgå hälsokontroll e. d. Förslaget har fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen.

Jag delar utredningens uppfattning att det är motiverat att införa en ersättningsrätt i dessa fall. Jag föreslår att förvärvsarbetande förälder som behöver ta ledigt från arbetet för att följa sitt barn vid besök inom samhällets förebyggande barnhälsovård skall få rätt att uppbära föräldrapenning inom ramen för den utvidgade nya stödformen. Åldersgränsen bör här liksom i övriga fall när föräldrapenning utgår vara 10 år.

5.2.4 Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten

Familjestödsutredningen konstaterar att de flesta föräldrars kontakt med förskolan inskränker sig till att lämna och hämta barnet där. Utredningen anser det angeläget att föräldrarna i viss omfattning deltar aktivt i förskolans verksamhet och skapar ökad kontakt med denna verksamhet. Det senare gäller även i fråga om familjedaghemmen. För att föräldrarna i en ökad utsträckning skall kunna delta i förskolans verksamhet föreslår utredningen att föräldrapenning skall kunna utgå under en hel eller två halva dagar om året för kontakt med förskoleverksamheten i samhällets barnomsorg. Utredningen avser att senare återkomma till de särskilda frågor som är förknippade med barnets introduktion i förskola och annan barnomsorg.

Förslaget om föräldrapenning vid kontakt med förskoleverksamheten har tagits emot positivt av de flesta remissinstanserna. För egen del vill jag understryka betydelsen av en nära samverkan mellan föräldrar och den personal som är sysselsatt i barnomsorgen. Utredningens förslag ger enligt min mening goda möjligheter att i ökad omfattning få till stånd en samverkan och att ge föräldrarna tillfällen att uppleva barnets miljö i förskoleverksamheten. Jag föreslår därför att det nya ersättningssystemet skall innehålla en rätt till föräldrapenning när föräldern tar ledigt från sitt förvärvsarbete för kontakt med förskoleverksamheten inom samhällets barnomsorg, dvs. daghem, deltidsgupper och kommunala familjedaghem. I enlighet med utredningens förslag bör ersättning därvid kunna utgå för en hel dag eller två halva dagar om året för varje förälder som har barn i förskoleverksamheten.

5.2.5 Förlängd ersättningstid

Den ersättningsberättigade tiden föreslås av familjestödsutredningen förlängd från tio till femton dagar jämte en dag per förälder som har barn i förskoleverksamheten. Under remissbehandlingen har olika meningar framförts om ersättningstidens längd. Flera remissinstanser har förordat att antalet ersättningsberättigade dagar skall differentieras efter hur många barn under tio år som finns i familjen.

Det är enligt min mening angeläget att genomföra en förlängning av ersättningstiden i samband med att förmånen vidgas till att täcka flera behov. Som jag förut har anfört bör ersättningen regleras i ett nytt ersättningssystem och ges formen av föräldrapenning. Detta bör även omfatta den föreslagna rätten till föräldrapenning vid föräldrars kontakt med förskoleverksamheten. Med hänsyn till arten och omfattningen av de utvidgningar i stödet som jag i det föregående har föreslagit anser jag – i likhet med flera remissinstanser – det motiverat att i samband med en förlängning av ersättningstiden differentiera dagantalet så att flerbarnsfamiljerna totalt får ett större antal dagar till sitt förförande. Jag föreslår att den nuvarande ersättningstiden förlängs så att familjer

med ett barn får rätt till ersättning högst 12 dagar, familjer med två barn högst 15 dagar och familjer med tre eller flera barn högst 18 dagar per år. Därav bören dag per förälder få användas för föräldrakontakt med förskoleverksamheten. I övrigt bör föräldrarna inom de angivna ramarna själva få avgöra fördelningen på de angivna ändamålen och vem av föräldrarna som skall ta ut föräldrapenning.

5.3 Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus

Familjestödsutredningen har betonat betydelsen av att ett barn som vårdas på sjukhus upprätthåller kontakten med sina föräldrar, särskilt vid längre sjukhusvistelser. Förälder har nu inte möjlighet att få ersättning för resekostnader som uppkommer när han skall besöka barn som vårdas på sjukhus. Utredningen framhåller att resekostnaderna för att besöka barnet ofta kan bli mycket kännbara för föräldrarna, i synnerhet om resvägen är lång, t. ex. då föräldrarna bor i glesbygd eller då barnet får specialistvård på ett sjukhus långt från hemorten. Utredningen föreslår därför att ersättning skall kunna utgå för förälders resekostnader som föranleds av besök hos ett barn som vistas på sjukhus. Ersättningen skall enligt förslaget utgå efter samma grunder som gäller för den försäkrade själv. Förmånen skall avse besök hos barn som är under tio år och kunna utgå för en resa fram och åter per vecka.

Förslaget om en utvidgning av sjukförsäkringens regler om resekostnadsersättning till att avse även föräldrars besök hos barn som vårdas på sjukhus har vunnit allmän anslutning vid remissbehandlingen. Även jag finner det angeläget att föräldrar inte av ekonomiska skäl hindras från att besöka barn som ligger på sjukhus. Som både familjestödsutredningen och barnmiljöutredningen har framhållit är det av stor betydelse för barnets tillfrisknande och för relationerna inom familjen att föräldrarna regelbundet besöker barnet på sjukhuset. Jag föreslår därför att en rätt till resekostnadsersättning i dessa fall införs. Jag ansluter mig därvid till utredningens förslag att ersättning skall kunna utgå för en resa i veckan och att förmånen skall avse barn under tio års ålder.

Resekostnadsersättning i dessa fall bör främst ta sikte på de fall där resekostnaderna uppgår till så höga belopp att de hindrar eller allvarligt försvårar för föräldrarna att besöka sina sjuka barn. Med hänsyn härtill anser jag att ersättning från försäkringen bör utgå med den del av föräldrarnas resekostnader som överstiger 30 kr. för varje besök hos barnet. Med förälder bör därvid jämställas adoptiv- eller fosterförälder. I övrigt bör gälla samma regler som de som f. n. finns för resekostnadsersättning vid besök i offentlig öppen vård för behandling av sjukt barn. Det ankommer på regeringen att fastställa grunderna för resekostnadsersättning.

5.4 Föräldrapenning vid adoption

Adoptivföräldrar jämställs inom föräldraförsäkringen med biologiska föräldrar. Det innebär att föräldrapenning för vård av nyfött barn kan utgå under sju månader från det barnet kommit i den försäkrades vård. Ersättning kan dock, liksom för egna barn, utgå längst till barnet är nio månader. Är barnet äldre än nio månader men under tio års ålder vid mottagandet finns en särskild rätt till föräldrapenning under 20 dagar. Fosterföräldrar som mottar barn i adoptionssyfte är jämställda med adoptivföräldrar.

Familjestödsutredningen uttalar att det inte är generellt möjligt att jämställa adoptivbarn i olika åldrar med nyfödda barn. Utredningen anser det vara svårt att ange en enhetlig tidsperiod som kan behövas för att ett adoptivbarn skall anpassa sig till sin nya miljö. Liknande behov av anpassning kan föreligga också i familjer med egna barn. Vid en avvägning av hithörande frågor har utredningen stannat för att nu föreslå en förlängning av den nuvarande särskilda ersättningstiden för adoptivföräldrar på högst 20 dagar till högst 90 dagar. Ersättningstiden föreslås samtidigt uppdelad mellan adoptivföräldrarna så att var och en av dem får rätt till föräldrapenning under högst 45 dagar. Förslaget om uppdelning av ersättningstiden har samband med andra förslag av utredningen med liknande innebörd och tas därför inte upp till behandling i detta sammanhang.

Alla remissinstanser som har yttrat sig om den särskilda föräldrapenningen vid adoption har ansett det angeläget att ersättningstiden förlängs. Utredningens förslag om en förlängning från 20 till 90 dagar tillstyrks eller lämnas utan erinran av flera remissinstanser. Flera andra remissinstanser framhåller däremot att förhållandena vid en adoption är likartade med dem som uppkommer vid ett eget barns födelse och förordar därför att adoptivföräldrar skall få rätt till ersättning under samma tid som gäller vid eget barns födelse även i de fall barnet är äldre än nio månader. Utgångspunkten för beräkning av ersättningstiden föreslås då vara den dag barnet tas emot i den nya familjen.

Jag ansluter mig till utredningens uppfattning att det inte går att generellt – oberoende av åldern – jämställa adoptivbarns behov av anpassning till den nya familjen med vårdbehovet hos nyfödda barn. Adoptivföräldrarnas ställning inom föräldraförsäkringen och frågor som sammanhänger härmed kommer att behandlas ytterligare av utredningen i dess fortsatta arbete. Jag vill också erinra om att även adoptivföräldrarna omfattas av det tidigare berörda utredningsförslaget om en delföräldrapenning för barn under tre års ålder.

Om adoptivbarnet vid ankomsten är under nio månaders ålder gäller samma rätt för adoptivföräldrarna till föräldrapenning som vid eget barns födelse. För adoptivbarn som är äldre än nio månader men under tio års ålder finns skäl för en utvidgad rätt till föräldrapenning. Detta gäller särskilt för familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetar om någon av dem behöver stanna hem-

ma från arbetet, bl. a. för hälsokontroller och sjukvård av barn som kommer från utlandet. För sådana ändamål kan adoptivföräldrarna också ta i anspråk den utvidgade rätten till föräldrapenning för bl. a. besök inom förebyggande barnhälsovården som jag har föreslagit i det föregående. Det är också viktigt att ge barnet möjlighet att anpassa sig till den nya miljön. Barnets inskolning i samhällets barnomsorg kan i dessa fall också kräva särskilda insatser från adoptivföräldrarna. Jag vill i anslutning här till framhålla att bland adoptivbarnen kan finnas de som bör få förtur i samhällets barnomsorg i likhet med vad som gäller för andra barn med särskilda stödbehov.

Ersättningstiden för adoptivförälders särskilda rätt till föräldrapenning bör enligt min mening i högre grad anpassas till de behov som föreligger. Vid den avvägning som här måste ske får också kostnadsaspekterna beaktas. Den nuvarande särskilda rätten till föräldrapenning under 20 dagar i samband med att barn adopteras eller tas emot i en familj i adoptionssyfte bör vara en grundnivå för familjer där en av föräldrarna är hemarbetande. I familjer där båda föräldrarna är förvärvsarbetande finns behov av en väsentligt förlängd ersättningstid. Detta gäller särskilt vid adoption av barn som inte har börjat i skolan eller i den allmänna förskolan. Jag föreslår därför att föräldrapenning skall utgå under en tid av 90 dagar om adoptivbarnet är under sex års ålder och båda adoptivföräldrarna är förvärvsarbetande och försäkrade för en föräldrapenning som överstiger garantinivån. Vid adoption av äldre barn bör ersättningstiden för den särskilda rätten till föräldrapenning åt adoptivföräldrar bestämmas till 45 dagar om barnet har fyllt sex men inte tio år och båda föräldrarna är förvärvsarbetande. Kostnadsökningen för de ändrade ersättningsreglerna för adoptivbarn kan beräknas till 15 milj. kr.

5.5 Rätt till föräldraledighet

I lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. finns bestämmelser om anställningsskydd vid ledighet i samband med havandeskap eller barns födelse. Genom ändring i samband med att föräldraförsäkringen infördes omfattar lagen numera även fäderna. Det betyder att inte heller en far kan sägas upp eller avskedas om han stannar hemma och uppbär föräldrapenning. Däremot omfattar anställningsskyddet inte ledighet för att vårda sjukt barn eller faders ledighet för att vårda äldre barn i samband med ett nytt barns födelse. Det har inte ansetts nödvändigt att lagfästa detta anställningsskydd. Inte heller omfattar lagen adoptivförälders ledighet under 20 dagar vid mottagande av äldre adoptivbarn.

Familjestödsutredningen framhåller att 1945 års lag i dag framstår som ålderdomlig inte minst vid jämförelse med den lagstiftning till skydd för de anställda som har genomförts under de senaste åren. Utredningen har också kunnat konstatera att oklarhet i vissa hänseenden råder beträffande

lagens tillämpning sedan reglerna blivit gällande också för fäder som vårdar nyfödda barn. Bestämmelsernas nuvarande utformning kan enligt utredningen ha bidragit till de tillämpningssvårigheter som har uppstått. Utredningen föreslår mot den angivna bakgrunden att 1945 års lag skall ersättas med en lag om rätt till föräldraledighet som täcker alla de fall då den anställde är berättigad till föräldrapenning.

Förslaget om en ny lag om rätt till föräldraledighet har godtagits eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. Det är även enligt min mening angeläget att vi får en lagstiftning som klarare och mera fullständigt än 1945 års lag slår fast föräldrarnas rätt till ledighet från anställningen under den tid de med ersättning från föräldraförsäkringen stannar hemma från arbetet för att vårda sina barn. Jag förordar därför, efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet, att reglerna om rätt till föräldraledighet i enlighet med familjestödsutredningens förslag tas in i en helt ny lag. I fråga om den närmare utformningen av det till föräldraförsäkringen anknutna förslaget till lag om rätt till föräldraledighet hänvisar jag till specialmotiveringen.

Riksdagen har tidigare under innevarande riksmöte uttalat sig för att i lagstiftningen införa regler om rätt till ledighet från anställning för föräldrar med barn under tre års ålder. I riksdagsbeslutet anges att ett utredningsarbete dessförinnan måste till för att närmare belysa de frågor som då uppkommer (InU 1975/76:9, rskr 1975/76:26). Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet vill jag i denna fråga anföra följande. För offentligt anställda på det statliga avtalsområdet finns redan nu till anställningsavtalen knutna tjänstledighetsregler för vård av barn. Enligt dessa regler beviljas tjänstledighet i allmänhet för vård av barn upp till ett och ett halvt års ålder. Vidare kan partiell tjänstledighet medges för tillsyn av barn under 12 års ålder. Det finns således möjlighet för arbetsmarknadens parter att träffa avtal om längre tids ledighet för vård av barn. Om bestämmelser om sådan ledighet utan anknytning till ersättningsreglerna i föräldraförsäkringen skall kunna ges i lagstiftningen, behöver de frågor som är förknippade med denna typ av tjänstledighet närmare undersökas i samråd med arbetsmarknadsparterna. Bl. a. är det uppenbart att längre lagstadgad ledighet i mindre och medelstora företag kan innebära problem som är av delvis annan art än de som uppkommer i statlig tjänst. Det bör vidare uppmärksammas att sådan lagstadgad ledighet måste anpassas till de bestämmelser som finns i lagen om anställningsskydd, exempelvis i fråga om turordningen vid uppkommande arbetsbrist. De frågor om ledighet som det här gäller har också samband med den fortsatta behandling av utredningsförslaget om en utbyggnad av föräldraförsäkringens ersättningsregler för småbarnsföräldrar som f. n. pågår i en särskild arbetsgrupp med representanter för arbetsmarknadsparterna. Med beaktande av de synpunkter som har framförts kommer regeringen att tillsätta en utredning rörande föräldrars rätt till ledighet från anställning.

5.6 Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning

Ersättning för vård av fosterbarn betalas av kommunen. Ersättningen är i allmänhet uppdelad i en arvodesdel som beskattas och grundar rätt till sjukpenning och ATP och en skattefri del som avser att täcka de kostnader som vården av barnet för med sig för fosterföräldrarna. Motsvarande gäller i huvudsak även vid andra former av vård av barn i enskilt hem, t. ex. av psykiskt utvecklingsstörda barn som av landstinget har placerats i ett enskilt hem eller ungdomsvårdsskoleelever som vårdas utom skolan.

En förutsättning för att sjukpenning eller föräldrapenning skall kunna utgå är att den försäkrade avstår från förvärvsarbete. Familjestödsutredningen har i en särskild promemoria som har remissbehandlats redogjort för de konsekvenser beträffande fosterföräldrarnas rätt till sjukpenning och föräldrapenning som de nuvarande bestämmelserna ger upphov till. Har fosterföräldern inte någon annan inkomst än fosterlönen kan varken sjukpenning eller föräldrapenning utgå. Samma gäller om fosterlönen är större än inkomsten av annat arbete. Överstiger inkomsten av annat arbete fosterlönen utgår endast halv sjukpenning eller föräldrapenning. Fosterföräldrarna går således miste om sjukpenning eller föräldrapenning som de skulle ha fått om det hade varit ett eget barn som de hade vårdat under sjuk- eller föräldraledigheten.

För att undanröja dessa olägenheter har utredningen föreslagit vissa kompletterande regler i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) när det gäller fosterföräldrar och andra som uppbär ersättning för vård av annans barn i det egna hemmet.

Utredningens förslag innebär i princip en uppdelning av fosterföräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst i en del som avser fosterlön och en del som avser annan förvärvsinkomst. Vid sjukdom eller vård av eget barn skall fosterföräldern enligt förslaget få sjukpenning eller föräldrapenning som svarar mot den uteblivna inkomsten av det andra förvärvsarbetet samtidigt som han uppbär ersättningen för vården av fosterbarnet. När det gäller förälder vars inkomster inte är högre än att föräldrapenning skall utgå enligt garantinivån på 25 kr., föreslår utredningen att föräldern skall vara berättigad till föräldrapenning som motsvarar skillnaden mellan garantinivån och den sjukpenninginkomst som vården av fosterbarnet berättigar till.

Som familjestödsutredningen har framhållit skiljer sig vården av fosterbarn i huvudsak inte från vården av eget barn. Det är dessutom i hög grad önskvärt att fosterbarnet slipper byta miljö under fosterföräldrarnas sjukdom eller föräldraledighet. Jag delar därför i likhet med riks försäkringsverket, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet utredningens uppfattning att reglerna i AFL bör kompletteras för att undvika nuvarande olägenheter. Jag föreslår att detta sker genom att fosterföräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst delas upp på sätt utredningen har föreslagit. Fosterförälder som behåller vården av fosterbarnet under sin sjukdom eller

föräldraledighet bör få sjukpenning eller föräldrapenning som beräknas med hänsyn till den uteblivna inkomsten från det andra förvärvsarbetet. Jag ansluter mig också till utredningens förslag om att föräldrapenning alltid skall utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på ersättningen för fosterbarnsvården. De kompletterande bestämmelserna bör gälla vid vård i hemmet av annans barn under 18 år.

5.7 Kostnader och ikraftträdande

Kostnaderna för de förslagna förbättringarna av föräldraförsäkringen kan beräknas till ca 100 milj. kr. för helt år. Av dessa faller med gällande finansieringsregler 15 milj. kr. på staten medan återstoden bekostas av gällande socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen inkl. föräldraförsäkringen. Medel för statens kostnader under budgetåret 1976/77 har beräknats i budgetpropositionen (prop. 1975/76:100, bilaga 7) under anslaget C 3 Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen.

Som jag tidigare har anfört bör de nya reglerna för föräldraförsäkringen träda i kraft den 1 januari 1977. De kompletterande reglerna i fråga om fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning bör gälla från den 1 juli 1976.

5.8 Övriga frågor

5.8.1 *Ändring i reglerna om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda m. fl.*

För den som har förtidspension och vårdas vid inrättning som bekostas med statliga medel gäller att pensionen skall sättas ned om vistelsen vid inrättningen uppgår till hel månad. Endast om den pensionsberättigade under vårdtiden vistas utanför inrättningen i minst 30 dagar kan pensionen utgå oavkortad.

För den som på kommuns eller landstingskommuns bekostnad under hel månad vårdas i anstalt för psykiskt utvecklingsstörda och har förtidspension gäller f. n. att anstalten äger uppbära pensionen som ersättning för vårdkostnaderna. Pensionen utgår oavkortad vid vistelse utanför anstalten, om vistelsen uppgår till minst två veckor i följd. Även sådana psykiskt utvecklingsstörda som vårdas i enskilt hem på kommuns eller landstingskommuns bekostnad omfattas av bestämmelserna. Liknande regler gäller i fråga om barn-tillägg som utgår för den som vistas i anstalt som drivs i kommunal eller landstingskommunal regi.

Riksförbundet för psykiskt utvecklingsstörda har hemställt om ändring i reglerna för rätt till förtidspension vid vistelse utom anstalt i överensstämmelse med de ändringar som nyligen vidtagits i reglerna för vårdbidrag till förälder som vårdar handikappat barn vid tillfällig vistelse i hemmet. Dessa regler innebär att vårdbidrag får utgå för varje dag barnet vistas utom anstalten under förutsättning att antalet dagar uppgår till minst tio per kvar-

tal. Framställningen har vid remissbehandling tillstyrkts av riksförsäkringsverket, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Jag förordar att reglerna beträffande förtidspension och barntillägg i dessa avseenden ändras så att de kommer att överensstämma med motsvarande regler för vårdbidraget. Då det gäller handikappade vid institutioner som drivs på statens bekostnad förutsätter detta ändringar i 10 kap. 2 § AFL. De institutioner som här avses är specialskolor för syn-, hörsel- eller tal-skadade. Jag föreslår att den som är elev i sådan skola, liksom när det gäller vårdbidrag, får rätt till hela pensionen för varje dag som han vistas utom skolan, om antalet dagar uppgår till minst tio per kvartal. De föreslagna reglerna bör även gälla för elever i specialskola som har barnpension.

När det gäller handikappade som vårdas i anstalt på kommuns eller landstingskommuns bekostnad förutsätter det av mig förordade systemet ändringar i kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension. I enlighet med vad som vid remissbehandlingen har anförts av Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet bör de ändrade reglerna gälla dem som är skolpliktiga enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Jag avser att senare föreslå regeringen att vidta de ändringar som behövs i kungörelsen.

Ändringarna bör genomföras den 1 juli 1976.

5.8.2 Reglerna för utseende av personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse

Allmän försäkringskassas styrelse består av två ledamöter som utses av regeringen och som regel fyra ledamöter som utses av landstinget. Härutöver får i styrelsearbetet delta två personalföreträdare. Dessa utses av regeringen på förslag av arbetstagarorganisation. Personalföreträdare har utsetts i alla försäkringskassor. Ordningen för att utse personalföreträdarna följer samma regler som f. n. gäller personalrepresentationen i statlig myndighets styrelse.

I årets budgetproposition (1975/76:100, bilaga 2, p. 5, s. 7, och bilaga 2.1, s. 15) har lagts fram förslag om en lag om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid de statliga myndigheterna. Lagen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 juli 1976. Föredragande statsrådet anför att sedan systemet med styrelserepresentation för de anställda i statliga myndigheter nu varit i tillämpning en viss tid en fast rutin har etablerats inom berörda personalorganisationer för handläggningen av dessa ärenden. Vidare har organisationerna uttryckt önskemål om att nu få överta uppgiften att slutligt utse personalföreträdarna.

Jag finner det naturligt att samma ordning som har föreslagits för de statliga myndigheternas styrelser får gälla för att utse och entlediga personalföreträdare i de allmänna försäkringskassornas styrelser. Jag föreslår att de behövliga ändringarna vidtas i 18 kap. 7 § AFL med verkan fr. o. m. den 1 juli 1976.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om rätt till föräldraledighet.

Förslaget under punkten 2 har upprättats efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

7 Specialmotivering till lagförslagen

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

7.1.1 Inledning

De nuvarande bestämmelserna om sjukpenning vid vård av sjukt barn och föräldrapenning finns intagna bland övriga bestämmelser om sjukpenning i 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Med hänsyn till de ändringar och tillägg i föräldraförsäkringen som nu föreslås anser jag i likhet med familjestödsutredningen det lämpligt att sammanföra bestämmelserna om föräldrapenning i ett kapitel, 4 kap. AFL. Regelsystemet blir därigenom mer överskådligt och gör det lagtekniskt enklare att genomföra framtida ändringar i reglerna om föräldraförsäkringen. De nuvarande bestämmelserna i 4 kap. – särskilda bestämmelser om sjukförsäkring – kan föras över till 2 och 3 kap. AFL.

7.1.2 Ändringar i AFL

De nuvarande bestämmelserna i 4 kap. 1, 2 och 5 §§ har för sjukvårdersättningens del förts över till tre nya paragrafer, 2 kap. 10, 11 och 13 §§. För sjukpenningens vidkommande har i 3 kap. 13 § tagits in en hänvisning i tillämpliga delar till de nya lagrummen. Innehållet i nuvarande 4 kap. 3 § har förts över till en ny paragraf, 2 kap. 12 §. De nuvarande bestämmelserna i 4 kap. 4 § har förts över till 2 kap. 12 § andra stycket och 3 kap. 13 § andra stycket. Slutligen har de nya bestämmelserna i 4 kap. 6 § som gäller fr. o. m. den 1 juli 1976 förts över till 2 kap. 14 § och 3 kap. 13 § tredje stycket. Ändringarna är som framgår av det anförda av rent redaktionell karaktär.

Som en följd av förslaget att föra över samtliga bestämmelser om föräldrapenning till 4 kap. kommer nuvarande 3 kap. 9 och 14 §§ att upphöra att gälla. Omredigeringen leder vidare till följdändringar i fråga om rubriken till 3 kap. samt i 3 kap. 8, 10, 16–18 §§, 7 kap. 3 §, 10 kap. 4 §, 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 och 3 §§.

3 kap.

12 §

I den nya lydelsen av denna paragraf ges kompletterande bestämmelser i fråga om rätten till sjukpenning för den som mot ersättning vårdar annans barn i sitt hem som fosterbarn eller under därmed jämförliga förhållanden. Genom en hänvisning i 4 kap. 12 § åger paragrafens bestämmelser motsvarande tillämpning på föräldrapenning. Motiveringen till de kompletterande bestämmelserna har lämnats i avsnitt 5.6. Bestämmelserna tar framför allt sikte på fosterbarn men skall också gälla annan vård av barn i hemmet under jämförliga förhållanden, t. ex. av ungdomsvårdsskoleelever som vårdas utanför skolan i enskilt hem och av psykiskt utvecklingsstörda barn som genom landstingets försorg är placerade i enskilt hem. Däremot är bestämmelserna inte tillämpliga när dagbarnvårdare eller andra vårdar barn under viss del av dygnet.

Om sjukpenning kommer i fråga under tid då ersättning fortsätter att utgå för fosterbarnsvården skall rätten till sjukpenning bedömas med bortseende från ersättningen. Med ersättning avses vad som utgör vederlag för det arbete som vården innebär. Ersättning som utgår för att täcka omkostnader som är förenade med vården har inte betydelse i detta sammanhang.

Sjukpenningens belopp skall vidare fastställas på grundval av en sjukpenninggrundande inkomst som inte omfattar ersättning för vården. Bestämmelserna innebär att den sjukpenninggrundande inkomsten för fosterförälder som också har inkomst från ett annat arbete delas upp på en del som avser fosterlönen och en del som avser inkomsten från det andra arbetet. Fosterförälder som under sjukdom fortsätter att vårda barnet och följaktligen uppbär ersättning för vården under sjukdomstiden kan med de nya reglerna få en sjukpenning som avser den uteblivna inkomsten från det andra arbetet. Om sjukdomen helt hindrar fosterföräldern från att fortsätta vården av barnet – detta tas t. ex. tillfälligt omhand i något annat hem – skall sjukpenning utgå med belopp som avser både den uteblivna fosterlönen och den förlorade inkomsten från det andra arbetet.

4 kap.

1 §

Förutsättning för rätt till föräldrapenning är att föräldern är försäkrad enligt AFL och inskriven i försäkringskassa. Vem som är försäkrad framgår av 1 kap. 3 §. För rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse gäller särskilda regler beträffande inskrivning i allmän försäkringskassa. Dessa återfinns i 5 §.

I likhet med vad som nu gäller skall föräldrapenning inte kunna utgå om den försäkrade samtidigt förvärvsarbetar. En bestämmelse om detta finns i andra stycket.

2 §

Den tid för vilken föräldrapenning kan utgå i samband med barns födelse anges i första stycket till 210 dagar, dvs. samma tid som f. n.

Andra och tredje styckena motsvarar i sina huvuddrag 3 kap. 13 § första stycket i dess nuvarande lydelse.

Enligt bestämmelserna i tredje stycket har modern rätt till föräldrapenning under 29 dagar efter förlossningen även om hon inte har barnet i sin vård för att hon skall hinna återhämta krafterna. I tredje stycket har vidare – i huvudsaklig överensstämmelse med nuvarande praxis – tagits in en regel enligt vilken föräldrapenning när särskilda skäl föreligger skall kunna utgå även senare till en förälder som inte har barnet i sin vård. Sådana särskilda skäl kan vara att barnet vistas på sjukhus under obestämd tid och föräldern inte tillfälligt kan återgå i förvärvsarbete eller att föräldern ammar eller i övrigt behöver hålla kontakt med barnet medan det vistas på sjukhus.

När det gäller den längsta tid under vilken föräldrapenning i samband med barns födelse kan utgå föreslås en förenkling i förhållande till nuvarande bestämmelser. Enligt dessa får föräldrapenning utgå längst till 210:e dagen efter den då barnet fötts eller, då föräldrarna till följd av barnets sjukdom under viss del av denna tid varit förhindrade att vårda barnet, däremot svarande längre tid, dock längst till 270:e dagen efter barnets födelse. Familjestödsutredningen framhåller efter kontakter med riksförsäkringsverket att det inte finns något praktiskt behov av att behålla tidsgränsen på 210 dagar. I enlighet med utredningens förslag bör de nya reglerna i fjärde stycket utformas så att den gräns på 270 dagar som nu gäller i undantagsfall skall gälla för alla ersättningsfall.

3 §

Hit har förts bestämmelserna i nuvarande 3 kap. 13 § sista stycket. Enligt första punkten utgår inte föräldrapenning till båda föräldrarna för samma dag. Det förtjänar nämnas att någon motsvarande bestämmelse inte gäller för föräldrapenning enligt 8 § för tillfällig vård av barn. Förutsättningen för föräldrapenning i de fallen är att förälder *behöver* stanna hemma för att vårda barn. Ett sådant fall är när fadern vårdar barn i samband med annat barns födelse. I övrigt torde det inte finnas behov av föräldrapenning för tillfällig vård av barn under tid då andra föräldern uppbär föräldrapenning enligt denna paragraf. Enligt andra punkten har föräldrarna rätt till halv föräldrapenning för samma dag, om de avlöser varandra i vården av barnet. Liksom hittills avräknas då bara en dag av den sammanlagda ersättningstiden.

4–6 §§

Till 4 och 5 §§ har förts innehållet i nuvarande 3 kap. 12 § och innehållet i 6 § från 3 kap. 14 § AFL.

7 §

Paragrafen innehåller nya bestämmelser om särskild rätt till föräldrapenning vid adoption. Bestämmelserna har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4).

Bestämmelsen i tredje stycket har förts över från 3 kap. 14 § tredje stycket AFL.

8 §

Bestämmelserna i denna och följande paragraf om föräldrapenning för tillfällig vård av barn ersätter de nuvarande bestämmelserna i 3 kap. 9 § om sjukpenning vid vård av sjukt barn. Samtidigt som antalet dagar utökas (se 9 §) föreslås nya grunder för rätt till ersättning.

Följande kan anmärkas om de olika ersättningsgrunderna.

1. *Sjukdom hos barnet.* Denna ersättningsgrund överensstämmer med den som nu gäller för rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn. Det förutsätts i princip att barnet har behov av förälderns omvårdnad. I vissa fall bör föräldrapenning kunna utgå när förälder besöker t. ex. den psykiska barn- och ungdomsvården (PBU) även om barnet inte är med vid besöket. Besöket skall då vara föranlett av barnets sjukdom och efter kallelse ingå som ett led i behandlingen. Ligger barnet på sjukhus är det givet att kravet på förälderns omvårdnad får lov att fattas mycket vidsträckt. Det bör vara tillräckligt att förälderns besök är ägnat att upprätthålla kontakten mellan barnet och föräldrarna.

2. *Sjukdom hos barnets ordinarie vårdare.* Rätt till föräldrapenning gäller såväl när barnet vårdas av en hemarbetande förälder som när vårdaren är någon tredje person, t. ex. dagbarnvårdare, barnpraktikant eller nära släkting. Något särskilt krav på att försäkringskassan i förväg skall känna till vem som är barnets ordinarie vårdare har inte uppställts. I allmänhet bör förälderns uppgift i den försäkringen som skall avges till kassan vara tillräcklig.

3. *Besök i samhällets förebyggande barnhälsovård.* Härmed avses besök hos barnavårdscentral, skolhälsovård eller PBU.

4. *Annat barns födelse.* Ersättningsgrunden överensstämmer med nuvarande rätt till sjukpenning i anslutning till annat barns födelse.

5. *Besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar.* Som framgår av reglerna i 9 § andra stycket har varje förälder – inom den ram som anges i 9 § första stycket – rätt till föräldrapenning för detta ändamål en dag om året. Det innebär i regel två dagar per år

och familj. En dag med hel föräldrapenning kan också, liksom i övriga situationer, bytas ut mot två halva dagar. Den närmare innebörden av begreppet förskoleverksamhet framgår av det förslag till lag om barnomsorg som har lagts fram i prop. 1975/76:92.

När den försäkrade begär sjukpenning vid vård av sjukt barn har han f. n. skyldighet att uppgge om han har försökt få biträde av den kommunala hemhjälpen. Familjestödsutredningen har i sitt betänkande föreslagit att denna uppgift skall tas bort från den försäkran som föräldern skall avge och ersättas med en upplysning om möjligheterna att erhålla hemhjälp. Jag ansluter mig till förslaget.

I anslutning till de nya reglerna om föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan till sist erinras om att riksdagen med anledning av förslag i prop. 1975:45 beslutat om vissa förmåner vid arbetsmarknadsutbildning som innebär en anpassning till nuvarande regler i AFL. Efter samråd med statsrådet Leijon förordas att frågan om en justering av nämnda förmåner tas upp först sedan en utredning som pågår inom riks försäkringsverket om stödet vid sjukdom för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m. fl. har slutförts. Utredningen beräknas vara färdig under sommaren 1976.

9 §

Bestämmelserna i denna paragraf – som delvis motsvarar nuvarande 3 kap. 9 § tredje stycket AFL – innebär ändring av gällande regler genom att ersättningstiden förlängs och görs beroende av antalet barn i familjen. Dessa förändringar har berörts närmare i den allmänna motiveringen. Av bestämmelsernas avfattning följer att rätten till ett högre antal dagar inträder redan fr. o. m. det år som antalet barn i familjen ökar.

Föräldrapenning för besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg utgår som tidigare har nämnts under högst en dag per år och förälder inom ramen för det antal dagar som familjen har till sitt förfogande enligt första stycket. Detta framgår av första punkten i andra stycket.

Regeln i andra punkten är en nyhet i förhållande till vad som i dag gäller för sjukpenning vid vård av sjukt barn. Den innebär att familjen inte behöver räkna av mer än en dag från den disponibla ersättningstiden om föräldrarna haft två dagar med halv föräldrapenning. Den nya regeln ökar familjernas möjligheter att utnyttja förmåner på ett flexibelt sätt. Det torde exempelvis ofta vara tillräckligt att avsätta en halv dags besök för hälsokontroll o. dyl.

10 §

Föräldrapenningens storlek beräknas enligt de regler som gäller för sjukpenning i 3 kap. 4 § AFL. Av hänvisningen till 3 kap. 10 § fjärde stycket

följer anmälningsskyldighet till den allmänna försäkringskassan för rätt till föräldrapenning. Anmälan måste således ske även i de fall som anges i 8 §.

11 §

Paragrafen har delvis sin motsvarighet i nuvarande bestämmelser. Regeln om samordning med sjukpenningen enligt AFL i första stycket har kompletterats i förhållande till nuvarande bestämmelser så att föräldrapenning inte heller får utgå samtidigt som föräldern uppbär sjukpenning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt annan författning m. m., t. ex. militärsättningsförfordningen (1950:261).

12 §

Hänvisningarna förädlades av den omredigering som föreslås av innehållet i 2–4 kap. Motsvarande bestämmelser återfinns i den nu gällande lydelsen av dessa kapitel i 3 kap. 13 § tredje stycket, 16 § första, andra och tredje styckena, 17–18 §§ samt 4 kap. 1 §.

I paragrafen hänvisas vidare till den nya bestämmelsen i 3 kap. 12 § som rör fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning. Denna bestämmelse skall således äga motsvarande tillämpning i fråga om rätten till föräldrapenning. Det innebär att om fosterföräldern har kvar fosterbarnet i sin vård under den tid han uppbär föräldrapenning skall föräldrapenningen beräknas på en inkomst som inte omfattar ersättning för fosterbarnsvården. Av andra punkten i denna paragraf framgår vidare att föräldern alltid har rätt till en föräldrapenning som motsvarar garantinivån minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Om föräldern t. ex. har en sjukpenning på 15 kr. som helt grundar sig på fosterlön, har han rätt till föräldrapenning med $(25 - 15) = 10$ kr. när han fortsätter att vårda fosterbarnet.

10 kap.

2 §

Se den allmänna motiveringen (avsnitt 5.8.1).

18 kap.

7 §

Den lag till vilken hänvisas i paragrafen avses enligt prop. 1975/76:100, bilaga 2, föreskriva att företrädare för de anställda vid statlig myndighet, som enligt särskild föreskrift får ingå i styrelsen eller annat organ vid myndigheten, får utses och entledigas av den eller de arbetstagarorganisationer som är företrädade hos myndigheten, om ej annat följer av avtal eller särskild föreskrift.

Ikraftträdande

De nya bestämmelserna om föräldrapenning föreslås träda i kraft den 1 januari 1977. I de fall föräldrapenning vid adoption börjat att utgå och alltså utgår vid ikraftträdandet bör givetvis den förlängda ersättningstiden gälla såvida villkoren i övrigt för den förlängda ersättningstiden är uppfyllda. Därvid bör de dagar ersättning utgått före årsskiftet avräknas från det totala antalet ersättningsberättigade dagar.

De särskilda bestämmelserna om fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning, om förtidspension m. m. för elever i specialskola och om reglerna för utseende av personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse föreslås träda i kraft den 1 juli 1976.

7.2 Förslaget till lag om rätt till föräldraledighet

Inledande bestämmelser

1 §

I den inledande paragrafen slås fast att arbetstagare har rätt till ledighet från sin anställning enligt lagens bestämmelser. I överensstämmelse med lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. men till skillnad från t. ex. lagen (1974:12) om anställningsskydd görs således inte inskränkning för någon grupp av anställda. Begreppet arbetstagare definieras inte i lagen utan avses ansluta sig till den praxis som gäller beträffande lagar om anställningsskydd och rätt till ledighet.

Lagen gäller arbetstagare i hans egenskap av förälder. Som förälder anses enligt andra stycket vid lagens tillämpning även fosterförälder. Enligt 4 kap. 8 § föräldrabalken gäller lagens bestämmelser också adoptivförälder om inte annat är särskilt föreskrivet eller följer av rättsförhållandets natur. Här kan erinras om de särskilda föreskrifter beträffande adoptivföräldrars rätt till föräldrapenning som föreslås meddelade i 4 kap. 6 och 7 §§ AFL. I överensstämmelse med 20 kap. 2 § AFL anses vid lagens tillämpning som förälder också den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de stadigvarande sammanbor.

2 §

Paragrafen, som innebär att lagens bestämmelser är tvingande, överensstämmer med 4 § i 1945 års lag och ansluter sig till föreskrifter som har meddelats i likartad lagstiftning.

Ledighet i samband med barns födelse m. m.

3 §

I första stycket regleras arbetstagares rätt till ledighet i samband med barns födelse eller adoption. Rätten till föräldraledighet är anknuten till föräldraförsäkringens förmånssystem. Arbetstagare har således rätt till ledighet under tid då föräldrapenning utgår, dvs. f. n. under högst sju månader i samband med barns födelse eller vid adoption av barn under tio månaders ålder. Vid adoption av äldre barn är rätten till ledighet beroende av barnets ålder och av om båda adoptivföräldrarna är förvärvsarbetande. Enligt 4 kap. 7 § sista stycket AFL har bestämmelserna om föräldrapenning till adoptivföräldrar motsvarande tillämpning på fosterföräldrar som tar emot barn i avsikt att adoptera. Fosterföräldrarna avses ha motsvarande rätt till ledighet. Detta har ansetts framgå utan uttrycklig bestämmelse i ledighetslagen.

En förutsättning för rätt till föräldraledighet enligt första stycket är att arbetstagaren har uppnått en viss anställningstid. Det nuvarande kravet i 1945 års lag på ett års anställning har på familjestödsutredningens förslag i den nya lagen ersatts med krav på sex månaders anställning omedelbart före ledigheten eller sammanlagt tolv månaders anställning under de senaste två åren. Detta överensstämmer med bestämmelser i annan arbetsrättslig lagstiftning.

Av hänvisningen i andra stycket till anställningsskyddslagen följer att vid bestämmande av anställningstid skall medräknas tid under vilken arbetstagaren har varit anställd hos annat företag inom koncern som arbetsgivaren tillhör. Har företag eller del av företag övergått till ny arbetsgivare, skall vid bestämmande av anställningstid hos den nye arbetsgivaren medräknas tid under vilken arbetstagaren har varit anställd hos förutvarande arbetsgivaren eller hos företag inom koncern som förutvarande arbetsgivaren tillhörde. Det kan nämnas att staten i dessa sammanhang anses som en arbetsgivare.

4 §

Enligt denna paragraf har kvinnlig arbetstagare alltid rätt till ledighet i samband med barns födelse under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten, således oberoende av om hon uppbär föräldrapenning eller inte under tiden. Bestämmelsen har tillkommit efter förslag av arbetsmiljöutredningen som i betänkandet (SOU 1976:1) Arbetsmiljölagen har föreslagit

att en bestämmelse av denna innebörd skall tas in i 1945 års lag eller i en lag om rätt till föräldraledighet. Inte heller reglerna i 3 § om viss minsta anställningstid för rätt till ledighet påverkar rätten till ledighet enligt 4 §. Genom regeln i 4 § kommer svensk lagstiftning att även formellt uppfylla kravet i den europeiska sociala stadgan¹ om möjlighet till en viloperiod om sammanlagt tolv veckor före och efter barnsbörd.

5 §

I första stycket föreskrivs, i likhet med vad som nu gäller enligt 1945 års lag, att ledighet i samband med barns födelse eller adoption får delas upp på två perioder. Inget hindrar dock att arbetstagaren delar upp ledigheten på fler perioder om arbetsgivaren går med på det. Föräldrapenning utgår oberoende av hur ofta arbetstagaren skiftar mellan ledighet och arbete.

Arbetstagare som vill vara föräldraledig i samband med barns födelse eller adoption måste enligt de nu gällande bestämmelserna i 1945 års lag meddela arbetsgivaren detta minst tre veckor i förväg. I enlighet med familjestödsutredningens förslag har varseltiden i den nya lagen fastställts till en månad. Denna tid överensstämmer med varseltiden i annan arbetsrättslig lagstiftning. Enligt andra stycket gäller ej varseltiden om ledigheten föranleds av sjukdom eller annan omständighet som arbetstagaren inte har kunnat råda över. Med annan omständighet avses bl. a. för tidig födsel eller andra komplikationer under graviditetens senare del som kvinnan inte har kunnat förutse. Arbetstagaren är emellertid enligt de föreslagna bestämmelserna skyldig att anmäla behovet av ledighet utan dröjsmål.

Ledighet för tillfällig vård av barn

6 §

Rätt till ledighet tillkommer enligt denna paragraf arbetstagare för tillfällig vård av barn. Av 4 kap. 8 § AFL framgår i vilka fall det utgår föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Även här gäller som en förutsättning för rätt till ledighet att föräldrapenning utgår. Föräldrapenning utgår enligt den föreslagna lydelsen av AFL (4 kap. 9 §) för tillfällig vård av barn för föräldrarna sammanlagt i högst tolv dagar om i familjen finns ett barn, 15 dagar om i familjen finns två barn och 18 dagar om i familjen finns tre eller flera barn. Enligt reglerna räknas vidare två dagar med halv föräldrapenning som en dag vid beräkning av det totala antalet dagar som en förälder har rätt att vara ledig. Genom att rätten till ledighet är knuten till föräldrapenningen kan det – när det gäller både ledighet i samband med barns födelse eller adoption och ledighet för

¹ Se prop. 1962:175.

tillfällig vård av barn – finnas ett behov hos arbetsgivare att få reda på det antal dagar som en arbetstagare har rätt att vara ledig. Det kan förutsägas att sådan information kan ges av den allmänna försäkringskassa som handlägger arbetstagarens föräldrapenningförmåner.

7 §

Arbetstagares skyldighet att varsla arbetsgivaren om att han behöver vara ledig för tillfällig vård av barn har i överensstämmelse med familjestödsutredningens förslag satts till en vecka. Föranleds ledigheten av sjukdom – hos barnet eller dess ordinarie vårdare – gäller ingen varseltid.

Återgång i arbete

8 §

I denna paragraf regleras arbetstagares rätt att vid avbrott i ledigheten börja arbeta. Paragrafen har sin motsvarighet i annan arbetsrättslig lagstiftning, t. ex. 10 § lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. Arbetstagaren skall underrätta arbetsgivaren om att han vill återgå i arbete. Arbetsgivaren är dock inte skyldig att låta honom återinträda i arbetet tidigare än en månad efter anmälan. Har ledigheten varit avsedd att pågå kortare tid än en månad har arbetstagaren dock rätt att återgå i arbete utan någon väntetid. Någon varselskyldighet före återgång i arbete föreligger alltså inte vid ledighet för tillfällig vård av barn.

Anställningsskydd

9–10 §§

I dessa paragrafer tillförsäkras arbetstagare som begär eller tar i anspråk sin rätt till föräldraledighet skydd mot uppsägning, avskedande och försämrade arbetsförhållanden eller anställningsförmåner. Bestämmelserna ansluter väsentligen till annan arbetsrättslig lagstiftning.

Övriga bestämmelser

11–12 §§

Dessa båda paragrafer har samma lydelse som 6 § och 7 § första stycket i 1945 års lag.

Ett par remissinstanser har ansett det olämpligt att försäkringsdomstolen är högsta instans i mål om föräldrapenning medan mål om föräldraledighet handläggs av arbetsdomstolen. Förslaget att mål om tillämpningen av lagen om rätt till föräldraledighet skall handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegång i arbetstvister och att talan således skall föras i arbetsdomstolen avviker emellertid

inte från den ordning som nu gäller enligt 1945 års lag. Det torde enligt min mening också vara naturligt att tillämpningen av ledighetsreglerna, som nära ansluter till den övriga lagstiftningen om anställningsskydd, ytterst skall kunna prövas av arbetsdomstolen.

Övergångsbestämmelserna

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1977 samtidigt med de ändrade reglerna inom föräldraförsäkringen.

Den nya lagen ersätter i allt väsentligt bestämmelserna i lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. 1945 års lag innehåller vissa regler om anställningsskydd vid giftermål, havandeskap och barnafödelse som inte får någon motsvarighet i den nya lagen. I stället täcks dessa situationer av lagen (1974:12) om anställningsskydd, eftersom de angivna omständigheterna inte utgör saklig grund enligt 7 § nämnda lag för uppsägning eller avskedande. Lagen om anställningsskydd gäller inte arbetstagare i företagsledande ställning, arbetsgivares familjemedlemmar, husligt anställda och personer som sysselsätts i beredskapsarbete e. d. Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet föreslås att 1945 års lag ändå helt upphävs eftersom det i varje fall strider mot god sed på arbetsmarknaden att säga upp eller avskeda en arbetstagare på någon av de angivna grunderna och en uppsägning eller ett avskedande därför likväl kan förklaras ogiltigt.

8 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att antaga förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om rätt till föräldraledighet.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	2
2 Förslag till lag om rätt till föräldraledighet	22
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1976-02-12	24
1 Inledning	24
2 Gällande bestämmelser	25
2.1 Föräldrapenning i samband med barns födelse	25
2.2 Sjukpenning vid vård av sjukt barn m. m.	26
2.3 Föräldrapenning vid adoption	27
2.4 Anställningsskydd vid havandeskap m. m.	27
2.5 Vissa bestämmelser om tjänstledighet m. m. för offentliganställda	28
2.6 Ersättning för sjukresor m. m.	29
2.7 Fosterbarnersättning m. m.	29
2.8 Övriga frågor	30
2.8.1 Regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda	30
2.8.2 Regler för utseende av personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse	31
3 Familjestödsutredningens förslag m. m.	32
3.1 Inledning	32
3.2 Utbyggnad av föräldraförsäkringen vid sjukdom m. m.	32
3.3 Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten	33
3.4 Föräldrapenning vid adoption	33
3.5 Rätten till föräldraledighet	34
3.6 Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus ..	35
3.7 Kostnader	35
3.8 Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning	36
3.9 Särskild framställning angående regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda	37
4 Remissyttrandena	37
4.1 Föräldrapenning vid barns sjukdom m. m.	37
4.2 Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten	38
4.3 Föräldrapenning vid adoption	39
4.4 Rätten till föräldraledighet	40
4.5 Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus ..	40
4.6 Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapenning	41

4.7	Regler om förtidspension till psykiskt utvecklingsstörda..	41
5	Föredraganden	42
5.1	Inledning	42
5.2	Nytt ersättningssystem i föräldraförsäkringen för tillfällig vård av barn	44
5.2.1	Sjukdom hos barn	44
5.2.2	Sjukdom hos ordinarie vårdaren	45
5.2.3	Besök inom förebyggande barnhälsovården	45
5.2.4	Föräldrars kontakt med förskoleverksamheten	46
5.2.5	Förlängd ersättningstid	46
5.3	Resekostnadsersättning vid besök hos barn på sjukhus ..	47
5.4	Föräldrapenning vid adoption	48
5.5	Rätten till föräldraledighet	49
5.6	Fosterföräldrars m. fl. rätt till sjukpenning och föräldrapen- ning	51
5.7	Kostnader och ikraftträdande	52
5.8	Övriga frågor	52
5.8.1	Ändring i reglerna om förtidspension till psykiskt ut- vecklingsstörda m. fl.	52
5.8.2	Reglerna för utseende av personalföreträdare i allmän försäkringskassas styrelse	53
6	Upprättade lagförslag	54
7	Specialmotivering till lagförslagen	54
7.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	54
7.1.1	Inledning	54
7.1.2	Ändringar i AFL	54
7.2	Lag om rätt till föräldraledighet	60
8	Hemställan	64
9	Beslut	64